

ilahiyat akademi

Sayı: 18, 2023, 1-30.

Issue: 18, 2023, 1-30.

İslamofobi'nin Teo-Politik Kökenleri ve Güncel Yansımaları

Theo-Political Origins and Current Reflections of Islamophobia

Ali Gür

Prof. Dr., Gaziantep Üniversitesi Tıp Fakültesi; Doktora Öğrencisi Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı, İslam Mezhepleri Tarihi Bilim Dalı.

Prof. Dr., Gaziantep University Faculty of Medicine; Ph.D. Student, Institute of Social Sciences, Department of Basic Islamic Sciences, History of Islamic Sects.

Gaziantep/Türkiye

aligur1970@gmail.com | ORCID: [0000-0001-9680-6268](https://orcid.org/0000-0001-9680-6268) | ROR ID: [020vvc407](https://ror.org/020vvc407)

Makale Bilgisi Article Information

Makale Türü Article Type

Araştırma Makalesi Research Article

Geliş Tarihi Date Received

20 Eylül 2023 20 September 2023

Kabul Tarihi Date Accepted

14 Aralık 2023 14 December 2023

Yayın Tarihi Date Published

26 Aralık 2023 26 December 2023

İntihal Plagiarism

Bu makale, Turnitin yazılımı ile taranmıştır. This article has been scanned with Turnitin software. No plagiarism detected.

İntihal tespit edilmemiştir.

Etik Beyan Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur (Ali Gür). It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Ali Gür).

CC BY-NC 4.0 lisansı ile lisanslanmıştır. Licensed under CC BY-NC 4.0 license.

Gür, Ali. "İslamofobi'nin Teo-Politik Kökenleri ve Güncel Yansımaları". *İlahiyat Akademi* 18 (Aralık 2023), 1-30. DOI: [10.52886/ilak.1363405](https://doi.org/10.52886/ilak.1363405)

Atıf/ Cite as

Gür, Ali. "Theo-Political Origins and Current Reflections of Islamophobia". *Theological Academia* 18 (December 2023), 1-30. DOI: [10.52886/ilak.1363405](https://doi.org/10.52886/ilak.1363405)

Öz

En açık şekliyle İslam karşıtlığı ve nefreti olarak tanımlanabilecek İslamofobi; sosyolojiden siyasete, psikolojiden uluslararası ilişkilere kadar birçok alanda detaylı olarak çalışılan güncel bir sorun olmakla birlikte teolojik boyutu çoğunlukla göz ardı edilmiştir. Bu yüzden İslamofobi'nin asli kökeninin teolojik boyuttan kaynaklandığı, daha sonra tarihsel süreçte sosyo-kültürel ve endüstriyel forma dönüştüğü düşüncesi irdelemeye değer bir konudur. Ortaya çıktığı çağda göreceli olarak etkisiz bir bölge ve kabileden doğan İslam medeniyetinin kısa sürede Hristiyan Roma'ya kafa tutması, Hristiyanlığın egemenlik alanlarında hızla yayılması ve Hristiyanlık inancını temellerinden sarsmaya azmetmesi Hristiyanlığın İslam'ı önemli bir rakip olarak görmesine yol açmış ve tarih boyunca bu rekabet sürmüştür. Uzun yıllar pagan kültürle, Yahudilerle daha sonra kendi içinde ve nihayetinde İslam'la çatışmaya giren Hristiyan Batı dünyası, Orta Çağda yürüttüğü din savaşlarını oryantalizmle bilimsel dünyaya taşımış; İslamofobi kavramı ile de İslam karşıtlığını güncelleyerek kurumsallaştırmıştır. İslamofobi kavramının ilk teolojik temellerini oluşturan Şamlı Yuhanna (John of Damascus) yazdığı eserlerle Hristiyanlarla Müslümanlar arasında önemli bir gerilme ve kırılma hattı oluşturmuştur. Önemli tartışmaların yaşandığı VIII. yüzyılda aktif olan Şamlı Yuhanna, Orta Çağ boyunca Hz. Muhammed (a.s.) ve İslam'ın olumsuz yönde algılanmasına yol açan ilk önemli figür olmuştur. Yuhanna ile başlayan ve polemik üzerine şekillenen Hristiyan-İslam tartışmaları daha sonraki yüzyıllarda çok sayıda teoloğa da kaynak oluşturmuştur. İslam ve Hristiyanlığın büyük oranda aynı coğrafyada yayılım göstermeleri, Müslümanların Hristiyan dünyası için önem arz eden Kudüs, İspanya ve İstanbul'u fethetmeleri, Hristiyan dünyasının ruhani merkezi Roma'ya ulaşmak adına Viyana'nın kapılarına dayanmaları, İslam'ın gelmesiyle Hristiyanlık döneminin kapandığı ve ilahi kurtuluşun sadece İslam'da olduğu yönündeki meydan okumaları İslamofobi'nin teo-politik kökenini oluşturmuştur. Bu yüzdendir ki Orta Çağ'ın büyük bir bölümünde İslam öldürücü bir tehlikenin simgesi olarak görülmüş ve günümüze kadar bu yaklaşım sürdürülmüştür. Hristiyanlığın ilk zamanlardan beri İslam'ı hedefe koymasının ana sebeplerinden birinin de hem Hristiyanlığın hem de İslam'ın birbirleri hakkında dünyayı ele geçirecekleri şeklindeki inançsal korkularıdır. Özellikle İslam'ın fetihlerle hızla yayılması ve çok uzak coğrafyalara kadar ulaşması Orta Çağda Hristiyanların bu korkularını zamanla daha fazla artırmıştır. Günümüzde de bu durum değişmemiş ancak tüm negatif propagandalara rağmen İslam sürekli yayılmaya devam etmiştir. İki milyara yaklaşan Müslüman toplumun birkaç yüzyıldır yattığı derin uykudan uyanıp yeniden güçlenerek Avrupa değerlerini aşındıracaklarına, Batı medeniyetini yok ederek İslami bir düzen kuracaklarına yönelik tarihsel korkuları, onların bilinç altlarındaki İslam düşmanlığını açığa çıkarmaktadır. Çünkü Hristiyan Batıya göre ilk dönemlerinden beri Müslümanların fetihçi anlayışının arka planındaki asıl motivasyon kaynağı, İslam'ın çok güçlü tek tanrı inancıyla siyasal hakimiyet tasavvuru arasında kurdukları ilişkidir. Müslümanların siyasal iktidarlarıyla birlikte bilim, felsefe, sanat ve düşünce odaklı yeni bir medeniyet kurmaları sosyo-kültürel bir tehdit olarak algılanmış ve teolojik önyargılar bu durumun oluşumunda belirleyici rol üstlenmiştir. Bu yüzden İslamofobi'nin teolojik kökenleri üzerine kapsamlı çalışmalar yapılması gerektiğini; İslamofobi'yi ele alırken temel problemin Doğu-Batı çatışması değil, Hristiyan dünyasının tarihsel bilinçaltının yansıması olan Anti-İslamizm (gerçeğinin/olgusunun) olduğu yönünde toplumsal farkındalığa bu tür çalışmaların katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: İslam Mezhepleri Tarihi, Teo-Politik Bakış, Doğu-Batı Ayrışması, Medeniyetler Çatışması, Hristiyanlık, İslam, İslamofobi, Anti-İslamizm.

Abstract

Islamophobia, which can most clearly be defined as anti-Islamism and hatred, is a current problem that has been studied in detail in many fields from sociology to politics, psychology to international relations, but its theological dimension has mostly been ignored. Therefore, the idea that Islamophobia has a theological dimension at its origin and then transformed into a socio-cultural and industrial form in the historical process is a subject worth examining. The Islamic civilization, which emerged from a relatively ineffective region and tribe in the era in which it emerged, soon challenged Christian Rome. The rapid spread of Islam in the areas dominated by Christianity and its determination to shake the foundations of the Christian faith led Christianity to see Islam as an important rival, and this rivalry continued throughout history. The Christian Western world, which for many years was in conflict with pagan culture, with the Jews, then with itself, and eventually with Islam, brought the religious wars it waged in the Middle Ages to the scientific world with orientalism, and updated and institutionalized anti-Islamism with the concept of Islamophobia. John of Damascus, who formed the first theological foundations of the concept of Islamophobia, created an important line of tension and rupture between Christians and Muslims with his works. John of Damascus, who was active in the 8th century when important debates took place, was the first important figure who caused the Prophet Muhammad (pbuh) and Islam to be perceived negatively during the Middle Ages. The Christian-Islamic debates, which started with John and took shape on polemics, served as a source for many theologians in the following centuries. Islam and Christianity have largely spread in the same geography. Muslims conquered Jerusalem, Spain and Istanbul, which are important for the Christian world, and reached the gates of Vienna to reach Rome, the spiritual centre of the Christian world. The challenges that the Christian era ended with the coming of Islam and that divine salvation is only in Islam constituted the theo-political origin of Islamophobia. That is why, for most of the Middle Ages, Islam was seen as a symbol of mortal danger, and this approach has been maintained until today. One of the main reasons why Christianity has targeted Islam since the early times is their belief that both Christianity and Islam will take over the world from each other. Especially the rapid spread of Islam through conquests and its reach to very distant geographies increased these fears of Christians in the Middle Ages over time. Today, this situation has not changed; on the contrary, Islam has continued to spread despite all the negative propaganda. The historical fears of the Western World that the nearly two billion Muslim community will wake up from a deep sleep of several hundred years, become stronger again, erode European values, destroy Western civilization and establish an Islamic order, reveals the hostility to Islam in their subconscious. For, according to the Christian West, the main source of motivation behind the conquering understanding of Muslims since their early times is the relationship they established between Islam's very strong belief in a single god and the vision of political domination. Muslims' establishment of a new civilization focused on science, philosophy, art and thought, together with their political power, was perceived as a socio-cultural threat, and theological prejudices played a decisive role in the formation of this situation. Therefore, we think that comprehensive studies should be conducted on the theological roots of Islamophobia, and that such studies will contribute to social awareness that the main problem when dealing with Islamophobia is not the East-West conflict, but anti-Islamism (the reality/phenomenon), which is a reflection of the historical subconscious of the Christian world.

Keywords: History of Islamic Sects, Theo-Political Perspective, East-West Separation, Clash of Civilizations, Christianity, Islam, Islamophobia, Anti-Islamism.

Giriş

İslamofobi'nin her ne kadar İslam korkusu anlamında kullanıldığı belirtilse de uygulamadaki karşılığı İslam düşmanlığıdır ve bu ifade Anti-İslamizm'in bir yansımasıdır. Bu yansımanın bir sonucu olarak İslam karşıtı ön yargılar ve potansiyel korku psiko-patolojik şekle bürünmektedir.¹

İslamofobi'yi salt kelime anlamı olan İslam korkusuyla sınırlandırmak bu kavramın arka planındaki ideolojik amacını kaçırmamıza yol açmaktadır. Çünkü bu kavramın hissettirdiği şey korku değil, nefret ve düşmanlıktır. Kavramın uygulamadaki karşılığının aslında İslamofobi değil, Anti-İslamizm olduğunu görmemiz gerekir. Zira günümüz kullanımında İslamofobi, İslam'ın yayılmacılığından ve bizzat Müslümanlardan duyulan rahatsızlığa karşılık gelmektedir. Bu yüzden ilk tarih sahnesine çıktığı andan günümüze gelinceye kadar İslam, Kur'an ve Hz. Muhammed aleyhinde yapılan tüm çalışmaları ve söylemleri Anti-İslamizm'in tarihsel arka planı olarak okumak mümkündür.² Sindre Bangstad ve Matti Bunzl³ da İslamofobi kavramının kullanımını sorunlu olarak görmüşler ve Anti-İslamizm (anti-Muslim) kavramının daha uygun bir yaklaşım olduğunu ifade etmişlerdir.

En açık şekliyle İslam karşıtlığı ve nefreti olarak tanımlanabilecek İslamofobi; sosyolojiden siyasete, psikolojiden uluslararası ilişkilere kadar birçok alanda detaylı olarak çalışılan güncel bir sorun olmakla birlikte teolojik boyutu çoğunlukla göz ardı edilmiştir. Bu yüzden İslamofobi'nin asli kökeninin teolojik boyuttan kaynaklandığı ve daha sonra tarihsel, sosyo-kültürel ve endüstriyel forma dönüştüğü düşüncesi irdelenmeye değer bir konudur. İslamofobi'nin teo-politik kökeni, İslam'ın doğuşu ile Müslüman ve Hristiyan ilişkileri temelinde uzun bir tarihi geçmişe dayanmaktadır.⁴ Dolayısıyla İslamofobi'nin tarihsel sürecinde İslam karşıtlığını tetikleyen teolojik nedenlerinin iyi bir şekilde irdelenmesi gerekmektedir.

Müslümanlar Hristiyan coğrafyasında fetihler yaptıkça Hristiyan aleminde İslâm'ın "sapık" ve "şiddet temelli" bir inanç, Müslümanların da "barbar" ve "zalim" oldukları yönündeki yaygınlaşmış ön yargılar, özellikle keşiş ve papazların da kışkırtmasıyla büyük oranda keskinleşmiş, nefrete dönüştürülmüş ve bu nefret ve ötekileştirme XI. yüzyılda Haçlı Seferleri ile zirveye ulaşmıştır.⁵ İslamofobi'yi Haçlı Seferleri ile başlayan tarihi bir süreklilik temelinde değerlendiren Beverley

¹ Kadir Canatan, "İslamofobi ve Anti-İslamizm: Kavramsal ve Tarihsel Yaklaşım", *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm*, ed. Kadir Canatan - Özcan Hıdır (Ankara: Eski Yeni Yayınları, 2007), 83.

² Merve Ar, *İslamofobinin Dini ve Kültürel Kökenleri* (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019), 271.

³ Sindre Bangstad - Matti Bunzl, "Anthropologists are Talking about Islamophobia and Anti-Semitism in the New Europe", *Ethnos* 75/2 (2010), 225.

⁴ Mehmet Gökhan Genel, "Avrupa'daki Türk Medya Perspektifinden Batı'nın Bir 'Ötekileştirme' Dili Olarak Kullandığı İslamofobi'ye Bakış", *Atatürk İletişim Dergisi* 6 (2014), 109.

⁵ Robert Miles, *Irçılık*, çev. Sibel Yaman (İstanbul: Sarmal, 2000), 31.

Milton-Edwards⁶ bu sürekliliğin günümüzde de devam ettiğini vurgulamıştır. XX. yüzyılın sonlarında Sovyetlerin çökmesi ve komünizm korkusunun realitesini yitirmesiyle kendisine yeni bir düşman arayışında olan Batı, İslam'a yönelik tarihsel hafızasından hareketle İslam'ı ve Müslümanları yok edilmesi gereken öteki ve düşman olarak gösterebilmek için İslamofobi kavramını gündeme taşımıştır. Temeli Orta Çağa dayanan bu ön yargılar çağımızda İslamofobi adı altında kurumsallaştırılmaya çalışılmaktadır.⁷

Bu yüzden hakîm Batılı telakki İslam'ı tanımaya çalışmak yerine erken dönem Hristiyanlarının genel eğilimini takip ederek günümüze kadar onu ötekileştirmeyi ve reddetmeyi hatta İslam'ı Hristiyanlığın heretik bir kolu ve Hz. Muhammed'i de dinde tahrife yol açan bir sahtekâr olarak göstermeyi tercih etmiştir. Geleneksel İslam karşıtlığı günümüzde kısmen revizyona uğramış ve Batı, sadece bir inanç olarak değil aynı zamanda etkin bir uygarlık mimarı olarak da algıladığı İslam'ı kendi geleceği açısından çok daha tehlikeli görmüş ve buna uygun stratejiler geliştirmiştir.⁸ Ne yazık ki, İslamofobik projeksiyonlar, Avrupa Birliği (AB) ülkeleri ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) başta olmak üzere çoğu ülkenin dış politikasının stratejik bir parçası olmuştur.⁹ Diğer taraftan 11 Eylül sonrası ABD Başkanı Bush tarafından: "Teröre karşı başlatılan topyekûn savaş" söylemiyle yeniden güncellenen Haçlı zihniyetinin saha yansımaları ulusal ve uluslararası düzeyde İslam ve Müslümanlar hakkında yalnızca ön yargıları ve korkuları değil aynı zamanda İslam'a yönelik araştırma merakını da arttırmıştır. Bir taraftan ABD' de İslam'ı kabul edenlerin niceliksel olarak sayısı artarken diğer taraftan da öğrenim düzeyi yüksek olanlar, entelektüeller ve sanatçılar arasında yayılması dikkat çekmiştir.¹⁰

Tüm engellemelere ve negatif algılar oluşturma çabalarına rağmen İslam'ın yayılması Batı dünyasını endişelendirmektedir. Dünyada ikinci, ABD'de üçüncü sırada yer alan Müslümanların Avrupa'daki nüfusunun 23 milyonu aştığı, 2050 yılında AB'de her 5 kişiden birinin Müslüman olacağı yönündeki saptamalar ve buna yönelik haberler, Batı'yı daha fazla endişelendirmekte ve İslamofobi'yi körüklemektedir.¹¹ Yüksek doğum oranına sahip Müslümanların Avrupa'nın en genç nüfusunu oluşturmaları gittikçe yaşlanan Avrupa'yı tedirgin etmektedir. Bazı verilere göre Avrupalı Hristiyanların yarıya yakını, İslam'ı Avrupa medeniyetine tehdit olarak görmektedir.¹²

⁶ Beverley Milton-Edwards, "The Quest for a New Perspective", *Interpreting Islam*, ed. Hastings Donnan (London: SAGE Publication, 2002), 33.

⁷ Hakan Olgun, "Teolojik Uyum Sorunu: Luther ve İslam", *Milel ve Nihal* 5/3 (2008), 7.

⁸ Ar, *İslamofobinin Dini ve Kültürel Kökenleri*, 50.

⁹ Nazir Ahmed, "Islamophobia and Antisemitism", *European Judaism* 37/1 (2004), 126.

¹⁰ Ejder Okumuş, "ABD'de İslamofobi ve Anti-İslamizm: 11 Eylül Öncesi ve Sonrası", *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm* (Ankara: Eski Yeni Yayınları, 2007), 254.

¹¹ Bassâm Tîbî, *Euro-Islam: Die Lösung eines Zivilisationskonfliktes* (Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 2009), 128.

¹² Tîbî, *Euro-Islam: Die Lösung eines Zivilisationskonfliktes*, 7-13.

Bu çalışmada; az sayıda Müslümanın yanlış eylem ve söylemleri üzerinden sayıları 2 milyara yaklaşan Müslümanları yok edilmesi gereken, “öteki” olarak gören ve bunu İslam karşıtlığına dönüştüren Hristiyan Batının ürettiği sanal korkunun mazisinin tarihi teo-politik kökenlere uzandığı gösterilecek ve diğer psiko-sosyal ve kültürel argümanların bunu perdeleyebilmek için nasıl araçsallaştırıldığı analiz edilmeye çalışılacaktır.

1. İslamofobi'nin Kavramsal Çerçevesi

İlk olarak 1910'lu yıllarda gündeme gelen İslamofobi¹³, günümüzde de dünya genelinde en çok tartışılan konular arasında yer almakta ve tarihi sürekliliği olan bir anlayışı, kaygıyı ve üretilmiş korkuları yansıtmaktadır.¹⁴ Aynı zamanda Batı'nın bilinç altındaki İslam karşıtlığını ve üstenci oryantalist bakış açısını da ortaya koymaktadır. Ancak, bu kavramın tanımı ve hangi eylemlerin İslamofobi'nin kapsamına gireceği gibi belirsizlikler de güncelliğini korumaktadır. Müslüman dünyası İslamofobi'yi İslam karşıtlığı olarak değerlendirip Müslümanlara karşı gerçek bir tehdit olarak görürken, Batı dünyası genellikle İslam karşıtlığını perdelemek için fobi olarak sunmayı tercih etmiştir.

İslamofobi kavramını incelerken kelime kökenlerini değerlendirmek faydalı olacaktır. Mitolojik Yunan anlatılarında Dehşet Tanrısı olarak anılan Phobos'dan türetilen ve dehşete düşüren korku anlamına gelen fobi, sözlükte belirli bir nesnenin, etkinliğin veya olgunun oluşturduğu ve bireyin kendisi tarafından da anlamsız ya da abartılı bulunan, mantık dışı, inatçı ve yoğun korku şeklinde tanımlanmaktadır.¹⁵ Fobi, doğal korku ile karıştırılmamalıdır. Sağlıklı ve doğal bir refleks olan korku, anksiyete ve panik atağa dönüşürse psikolojik travmalara yol açar.¹⁶ Fobik kişi, fobisinin olduğu nesne, durum veya ortamdaki uzaklaşmak için engellenemez bir psikolojik tutum sergiler. Uzaklaşmanın mümkün olmadığı durumlarda da kaygısını ve panik atağını şiddetle dışa vurur.¹⁷ Fobi bahsedildiği üzere normal şartlarda korkulmayacak bir durum veya nesne karşısında verilen tepkisel korkuyu ifade ettiği için normal şartlarda İslamofobi'nin de mantık dışı ve herhangi bir realiteye dayanmayan korkuyu ifade etmesi gerekir. Oysa kelime, semantik çağrışımından farklı olarak genelde Müslümanlara özeldir ise İslam'a karşı duyulan gerçek korku, tedirginlik ve kaçınma duygusu ile özdeşleşmiş olarak kullanılmaktadır.¹⁸ Burada İslam'ın olduğu gibi tanınmak istenmemesi ve

¹³ Yusuf Devran - Mesut Tanır, “İslamofobinin Yayılması: ‘Inside the Koran’ Örneği”, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2/38 (2019), 163.

¹⁴ Nathan Lean, *İslamofobi Endüstrisi*, çev. İbrahim Yılmaz (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2015), önsöz.

¹⁵ Selçuk Budak, *Psikoloji Sözlüğü* (Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2009), 291.

¹⁶ Rasim Bakırcıoğlu, *Ansiklopedik Eğitim ve Psikoloji Sözlüğü* (Ankara: Anı Yayınları, 2012), 364.

¹⁷ Budak, *Psikoloji Sözlüğü*, 292.

¹⁸ Hakan Olgun, “Tarihsel Bir Kurgu Ürünü Olarak İslamofobyası”, *Diyanet İlmî Dergi* 44/3 (2008), 32.

tedirginliğin kökenindeki kaygının mantık dışı oluşunun göz ardı edilmesi söz konusudur.¹⁹

Her ne kadar İslamofobi ilk olarak 1910'lu yıllarda gündeme gelmiş ve 1991 yılından itibaren kullanılmaya başlanmışsa da²⁰ terimin bahsi geçen anlamıyla tartışmaya açılıp yaygınlık kazanması, 1997 yılında Runnymede Trust tarafından hazırlanan raporla gerçekleşmiştir.²¹ Müslüman olmayanlar tarafından yayımlanan bu raporda ilk kez Müslümanların ayrımcılığa maruz bırakıldığı ve ötekileştirildiği yönünde tespitler yapılarak bu durum, İslamofobi terimiyle kavramsallaştırılmıştır. Ayrıca bu raporda İslamofobi'nin 11 Eylül olaylarının bir neticesi olmadığı, aksine uzun yıllar öncesinden var olduğu gerçeğine de vurgu yapılmıştır.²²

İslamofobi çok sık kullanıldığı ve bu alanda hatırı sayılır bir literatür oluştuğu halde uzmanların, kavramın anlamı ile ilgili ittifak içinde olduğu söylenemez.²³ İslamofobi'nin tanımı konusunda farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından "İslamofobi, İslam ve Müslümanlar hakkında yanlış bilgi ve yanıltıcı görüşlerin, onlara yönelik nefret ve önyarguların yayılması ve bu konuda ayrımcılık yapılması" şeklinde tanımlanmıştır. Ancak, bu tanım İslam ve Müslümanlar hakkında sadece yanlış bilgi ve önyargıyı kapsadığı için eksik ve yetersizdir. Diğer taraftan "İslamofobinin, İslam inancına ve Müslümanlara yönelik korku, nefret ve ayrımcılık eylemlerini içeren bir fenomen" olarak tanımlanması daha doğru bir yaklaşımdır.²⁴ İslamofobi, İslam ve Müslümanları hedef alan ön yargılar ve düşmanlık duyguları olarak da tanımlanabilir.²⁵

Shirley R. Steinberg²⁶ İslamofobi'yi, kimlik farklılıklarını yok saymak, dışlamak, ayrımcılık yapmak, kendi aidiyetini veya mensubu olduğu inançsal eğilimini en önde tutarak inançsal ırkçılık yapmak şeklinde tanımlayarak insan hakları bağlamında daha geniş bir perspektiften ele almaktadır. John L. Esposito ise İslamofobi'yi Müslümanların inanç hürriyetini, insani haklarını ve sivil özgürlük

¹⁹ Christopher Allen, "Justifying Islamophobia: A Post-9/11 Consideration of the European Union and British Contexts", *American Journal of Islam and Society* 21/3 (2004), 23.

²⁰ Yvonne Yazbeck Haddad, *Muslims in the West: From Sojourners to Citizens* (Oxford: Oxford University Press, 2002), 19.

²¹ Runnymede Trust, *Islamophobia: A Challenge for Us All* (London: Runnymede Trust, 1997), 2.

²² Enes Bayraklı - Farid Hafez, *European islamophobia report 2015* (İstanbul: SETA Publications, 2016), 5-11.

²³ European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia, "Muslims in the European Union: Discrimination and Islamophobia" (EUMC, 2006), 90.

²⁴ Erik Bleich, "What Is Islamophobia and How Much Is There? Theorizing and Measuring an Emerging Comparative Concept", *American Behavioral Scientist* 55/12 (Aralık 2011), 1581-1600.

²⁵ Salman Sayyid, *A Fundamental Fear: Eurocentrism and the Emergence of Islamism* (New York: Bloomsbury Publishing, 2015).

²⁶ Shirley R Steinberg, *Islamophobia: The Viewed and the Viewers. Teaching Against Islamophobia* (New York: Peter Lang Publishing, 2010), 9.

alanlarını ayaklar altına alan, sıklıkla nefret suçunu oluşturan veya tüm bunların oluşmasına sebebiyet veren söz ve eylemler olarak vurgulamıştır.²⁷

İslamofobi'nin özünde "İslam karşıtlığı" yani Anti-İslamizm olduğunu unutmamak gerekir. Zira İslam'a ve Müslümanlara yönelik potansiyel ön yargılar ve korkular Anti-İslamizm vurgusuyla nihayetinde "İslam karşıtlığına" dönüşecek psikopatolojik yöne evrilmektedir.²⁸ Bu yüzdendir ki Batı tarafından Müslümanlar genellikle terör ve şiddetle özdeşleştirilip İslam'ın bizzat buna zemin hazırladığı vurgulanmaktadır. Dolayısıyla günümüzdeki İslamofobik uygulamaların kökeninde aslında Hristiyan Avrupa'nın anti-İslamik yaklaşımıyla oluşturduğu İslam karşıtlığı ve peygamberimize yönelik nefret içerikli imajlar ve söylemler yer tutmaktadır. Bu yaklaşımla değerlendirildiğinde Anti-İslamizm'in, İslamofobi'nin tarihsel arka planını oluşturduğunu söylemek mümkündür. Bu yüzden İslamofobi ve Anti-İslamizm kavramları aynı muhtevayı anlatıyor gibi gösterilmeye çalışılsa da İslam korkusu olarak tanımlanmaya çalışılan İslamofobi kavramının aslında Anti-İslamizm kavramını perdelemek için son elli yıllık süreçte yumuşatılmış haliyle bilinçli olarak kullanıldığı görülmektedir.²⁹

İslamofobi engel olunamayan masum bir korku veya ideolojik bir saplantı olmak üzere iki şekilde ortaya çıkabilir. İslam'ı tanımamaktan kaynaklı korkuya dayalı İslamofobi, daha ziyade kaygı içinde olan Batı toplumunun iletişim araçları üzerinden olumsuz bireysel örneklerin projekte edilerek kaygılarının canlı tutulması ve sistemli bir şekilde korkuya dönüştürülmesi ile ilişkilidir. Oysa İslam karşıtlığından kaynaklı İslamofobi ise tam tersine Batı'nın üstenci tutumundan kaynaklı ideolojik bir saplantıdır ve uzun yıllar içinde inşa edilmiş psikopatolojik bir durumdur. Zira toplumsal olarak kısmen makul karşılanabilecek soyut bir duygu olan kaygının medya aracılığı ile somut korkuya dönüştürülmesi ve bu korkunun da fobiye ve bir ileri aşama olan nefret söylemine evrilmesi kaçınılmazdır. Batı'nın psikopatolojik bir durum arz eden bu nefret söylem/eylemlerine karşı Müslüman dünyanın gösterdiği haklı reaksiyonlar bile bu söylemin derinleştirilmesi ve yayılması için malzeme olarak kullanılmaktadır.

İslamofobi'yi ırkçılık³⁰ ve yabancı düşmanlığının (xenofobi)³¹ dışı vurumu olarak da değerlendirenlerin yanı sıra Vincent Geisser³² bunun İslam dininin bizzat kendisine karşı geliştirilen fobiyi de yansıttığını belirtmiştir. İslamofobi'nin klasik manadaki bir ırkçılığın ötesinde yeni bir ırkçılık türü olan kültürel ırkçılık temelinde kabul edilmesi daha doğrudur. Zira Müslümanlar özellikle belirli bir bölgeyle

²⁷ John L. Esposito - Ibrahim Kalin, *Islamophobia: The Challenge of Pluralism in the 21st Century* (New York: Oxford University Press., 2011), 18.

²⁸ Canatan, "İslamofobi ve Anti-İslamizm: Kavramsal ve Tarihsel Yaklaşım", 83.

²⁹ Ar, *İslamofobinin Dini ve Kültürel Kökenleri*, 27.

³⁰ Nathan Lean - John L. Esposito, *The Islamophobia Industry: How the Right Manufactures Fear of Muslims* (London : New York: Pluto Press, 2012), 5.

³¹ Canatan, "İslamofobi ve Anti-İslamizm: Kavramsal ve Tarihsel Yaklaşım", 26.

³² Vincent Geisser, *İslamo Fobi* (İzmir: Mavi Ufuklar Yayınları, 2010), 15.

özdeşleştirilen farklı etnisite ve dilleri nedeniyle değil, aksine yaşadıkları dini inançları ve kültürleri yüzünden dışlanmaktadır.³³ Türk, Arap veya Afrikalı oldukları ve kendi dillerini konuştukları için değil bizzat Müslüman oldukları için ötekileştirilmektedirler.

Ivan Kalmar³⁴ İslamofobi'yi değerlendirirken özellikle antisemitizm kavramını ele alarak, bu kavramın sadece Yahudileri değil Müslümanlar da dâhil tüm Sami ırkından gelenleri kapsadığını belirtmiştir. Hatta XIX. yüzyılın sonunda uzun süre yapılan gözlemler üzerinden Yahudiler ile Müslümanların Sami ırkdaşlığı dolayısıyla akraba oldukları vurgulanmış, her ikisi için de benzer modern ırkçı tanımlamalar kullanılmıştır.³⁵ Arapların ve Yahudilerin, Batı tarafından "Semit" olarak tanımlanması, Arapça ve İbranice'nin Semitik diller olması ve her iki toplumun da tarihsel olarak Endülüs'te görüldüğü gibi farklı coğrafyalarda "öteki" olarak karşılanmaları sonucunu doğurmuştur. Ahmed³⁶, gerek Yahudilere gerekse Müslümanlara yönelik dile getirilen iki ırkçılık türüne dikkat çekerek İslamofobi ile Anti-Semitizm'in bir paranın farklı yüzleri gibi aynı kaynaktan beslendiğini belirtmiştir.

XVIII. yüzyıldan itibaren Evanjelizm, XIX. yüzyıldan itibaren de Siyonizm üzerinden Yahudilik, Hristiyanlar için düşman olma kategorisinden çıkarılarak İslam düşmanlığına yoğunlaşmıştır. Hatta Yahudiler, Hitler Almanya'sının Yahudilere yaptığı katliam sonrası Yahudiler, ötekileştirilmenin aksine çıkarılan yasalarla korumaya alınmıştır. Böylece Yahudilere karşı düşmanlık ve ayrımcılığa engel olunmaya çalışılmıştır. Ancak Yahudilere yönelik düşmanlık ve ayrımcılık gündeme geldiğinde Semitofobi veya Yahudifobi kavramı değil de antisemitizm kullanılırken İslam veya Müslümanlara yönelik ayrımcılıkta neden Anti-İslamizm değil de ısrarla İslamofobi kavramının kullanıldığı, üzerinde durulması gereken önemli bir konudur. Zira bu bilinçli ve kasıtlı bir kullanımdır. Çünkü fobi, durum veya nesne karşısında kişinin korkmaktan ve kaçmaktan kendini alıkoymadığı psikolojik bir durumdur ve mazur olarak görülebilir. Nasıl ki böcekten, köpekten, karanlıktan veya kapalı alandan korkan biri korku ve endişesi yüzünden yargılanamayacağı gibi aynı mantıkla İslamofobik bireylerin de korkularından ve kaygılarından dolayı sorumlu tutulmaması gerektiği mazeretine sığınmaktadır. Ayrıca İslamofobi'de korkunun kaynağı olarak İslam gösterilip suçlanırken Anti-İslamizm ifadesi ile Müslümanları ötekileştirenler suçlanmaktadır. Yani İslamofobi'de İslam ve Müslümanlar özneyken, Anti-İslamizmde ise nesne konumundadır. Bu sebeptendir ki Batı dünyası burada da ayrıma gitmekte ve Yahudilere karşı düşmanlık söz konusu olduğunda Anti-Semitizm kavramını

³³ Ar, *İslamofobinin Dini ve Kültürel Kökenleri*, 46.

³⁴ Ivan Kalmar, *İslamofobi Yeni Antisemitizm midir?*, Analiz (SETA Yayınları, 2018), 12.

³⁵ Kalmar, *İslamofobi Yeni Antisemitizm midir?*, 12.

³⁶ Ahmed, "Islamophobia and Antisemitism", 124.

kullanırken İslam ve Müslümanlar söz konusu olunca Anti-İslamizm kavramını kullanmayı reddetmektedir.³⁷

2. İslamofobi'nin Teo-Politik Kökeni

Teolojik çeşitliliğin toplumların sosyo-kültürel zenginliklerine ve yeni uygarlıkların şekillenmesine büyük katkı sağladığı çoğunlukla ifade edilse de bu farklılıkların aynı zamanda tarihsel süreçlerde sayısız çatışmalara yol açtığı da bir gerçektir.

Hristiyanlık köken itibariyle Asyatik bir költ ve Ortadoğu coğrafyasında gelişmiş bir inanç olmasına rağmen VIII. yüzyıldan itibaren Batılılaştırılmış ve Avrupalılaştırılmıştır. Bir dönem Pagan kültürün önemli temsilcisi olan ve yıllarca Hristiyanlarla savaştan Roma'nın daha sonra Hristiyanlığı kabul etmesiyle emperyal ideolojisine dönüşmüştür. Daha sonra Orta Çağda Alman Devleti'nin himayesi altında Kutsal Roma Germen İmparatorluğunun meşrulaştırıcı efsanesini oluşturmuştur. Unutulmamalıdır ki Müslümanlarla karşılaşan ilk Hristiyanlar genelde doğuda yaşayan Monofizitler, Süryaniler, Melkitler ve Nesturiler idi ve bunlarla ortak coğrafya ve müşterek tarih içerisinde genelde barışçıl ilişkiler sürdürülmekteydi. Kültürel ve tarihi mirasları ortak olduğu gibi coğrafyaları da ortaktı. Kabul etmek gerekir ki yedinci ve sekizinci yüzyıllarda İslam inancının yayıldığı bölgeler büyük ölçüde Hristiyan coğrafyası olduğu için bu durum Hristiyan dünyasının aleyhine olmuştur.³⁸ Daha sonra ise İslam'ın Kuzey Afrika üzerinden Emevi komutanlarından Tarık B. Ziyad komutasında İspanya sahillerine çıkmasıyla birlikte Katoliklerin temsil ettiği Batı Hristiyanları ile yüzleşilmiş ve Batı'da İslam hakkında oldukça farklı ve olumsuz imajlar oluşmaya başlamıştır.³⁹ Hz. Muhammed'in (a.s.) tebliğ ettiği inanç sistemi olarak İslâm'ın, Hz. İbrahim'in (a.s.) temsil ettiği Hanîf inanç geleneğine sahip çıkması kendisini İbrahimi geleneğin temsilcisi olarak gören Hristiyan Batı'yı ciddi olarak rahatsız etmiştir.⁴⁰ Hristiyanlar da Müslümanlar da birbirlerini aynı şekilde tekfir etmişler ve bunu yaparken de dini inançlarını referans olarak kullanmışlardır.

Hristiyanlar ile Müslümanlar arasında oluşan ilk teolojik ilişki, Kur'an'ın Hristiyan inancına yönelttiği yaptığı eleştirilerle başlamıştır. Hatta Hz. Peygamber'in Necranlı Hristiyan heyetle yaptığı teolojik tartışma Kur'an'da detaylı bir şekilde anlatılmış ve bu durum, Müslümanlarla Hristiyanlar arasında geçen ilk teolojik diyalog olarak da yorumlanmıştır.⁴¹ Hristiyanlarla Müslümanların ilişkilerindeki

³⁷ Ar, *İslamofobinin Dini ve Kültürel Kökenleri*, 45-46.

³⁸ Bernard Lewis, *İnanç ve İktidar: Orta Doğu'da Din ve Siyaset*, çev. Ayşe Mine Şengel (Ankara: Akılçelen, 2017), 13.

³⁹ Ar, *İslamofobinin Dini ve Kültürel Kökenleri*, 57.

⁴⁰ Mustafa Alıcı, "Batı'nın Bilmeyen Sanal Korkusu: İslamofobi", *Diyanet İlmî Dergi* 55/2 (2019), 423.

⁴¹ İbrahim Kaplan, "Erken Dönem Müslüman-Hristiyan Polemik Geleneği", *Hikmet Yurdu Düşünce-Yorum Sosyal Bilimler Dergisi*, (2010), 156.

esas gerilimler, peygamberimizin ölümünden sonra halifeler dönemindeki ilk elden temaslar üzerine şekillenmiştir. İslam Arap yarımadasında genişlemeye başladığında, Müslümanlar ilk olarak oralarda yerleşik olan ve Hristiyan Bizans'la mezhepsel çatışma içinde olduğu bilinen Nesturi Lahmî kabilesi ve Monofizit Gassânî kabilesi ile karşılaşmış ve ilişki kurmuştur. Zamanla İslam'ın yayılmasıyla birlikte Suriye, Filistin ve Mezopotamya bölgeleri hızla İslam egemenliğine girmiştir. Hristiyan topraklarındaki bu fetihlerde Sasanilerle Bizans arasındaki güç savaşlarının etkisi olduğu gibi Yakubilik ve Nesturiliğin Doğu Roma güçleri ile olan çatışması da önemli katkı sağlamıştır. Müslümanların Bizanslılar ile yaptığı Ecnadeyn Savaşı'nda, (M.634) Hristiyan Gassaniler'in, Sasanilerle yaptığı Kadisiyye Savaşı'nda (M. 636) da Hristiyan Lahmiler'in Müslümanlarla iş birliği yapmaları bu yaklaşımı doğrulamaktadır.⁴²

İslam'ın geldiği dönemde özellikle Roma güdümündeki Batı Kilisesine karşı Doğu Kiliseleri reaksiyoner durumdaydı ve birbirlerini etkisizleştirmek için uğraşmaktaydılar. İslam'ın gelişinden kısa bir süre sonra Hristiyan dünyasındaki kavga ve çekişmeler gitgide derinleşmeye başlamıştır. Hatta bu kaos ve karmaşa durumundan rahatsız olan Mısır Kıptileri başta olmak üzere Kadıköy Konsiline karşı olan bir kısım Hristiyan kolları dahi Müslümanları birer kurtarıcı gibi görmüşler ve Müslümanların hakimiyetinde yaşamayı tercih etmişlerdir. XII. yüzyılda yaşamış olan Monofizit yazar Suriyeli Michael "*İntikam Tanrısı bizi Romalıların elinden kurtarmak için güneyden İsmail'in çocuklarını çıkarmıştır. Romalıların acımasızlığından, onların kötülüklerinden ve öfkesinden kurtulup kendimizi barış içinde bulmak, bizim için az bir kâr değildi*"⁴³ sözleri ile o zamanki atmosferi özetlemiştir.⁴⁴

Tüm bu olumlu ve barışçıl ilişkilerin yanı sıra İslam'ın İsa Mesih'in ulûhiyetini ve kurtarıcı Tanrı olduğu inancını reddetmesi, Hristiyanlığın kutsal metinlerinin tahrif edildiğini belirtmesi, Hristiyanlığın da yerini alacak olan din olarak kendini tanımlaması Hristiyanlar açısından kabul edilebilir değildi. Teolojik olarak İslâm'ı reddedebilmek için önce Hz. Muhammed'in (s.a.) güvenilir olmadığını ispatlamaları gerekiyordu. Bu yüzden Hz. Muhammed'in (s.a.) kendi ritüellerini belirlerken Yahudi- Hristiyan geleneklerinden ciddi olarak etkilendiğini ancak kendisine indiğini söylediği Kitabın (Kur'ân), Yeni Ahit'le uyumsuzluk içinde olduğundan ilahi kaynaklı olamayacağı ve bu nedenle sapkın düşüncelere sahip olduğu yönünde savunmalar geliştirmeye başlamışlardır.

Yedinci yüzyılda süreç bu şekilde devam ederken günümüzün İslamofobi kavramının ilk teolojik temellerini de oluşturan Şamlı Yuhanna'nın (John of Damascus) M. 675-753) yazdığı eserlerle Hristiyanlarla Müslümanlar arasında önemli bir gerilme ve kırılma hattı meydana getirmiştir. Önemli tartışmaların

⁴² Ömer Faruk Harman, *Hristiyanların İslam'a Bakışı, Asrımızda Hristiyan Müslüman Münasebetleri* (İstanbul: İSAV, 1993), 96.

⁴³ Hugh Goddard, *A history of Christian-Muslim Relations* (Chicago: New Amsterdam Books, 2000), 37.

⁴⁴ Goddard, *A History of Christian-Muslim Relations*, 57.

yaşandığı VIII. yüzyılda aktif olan Şamlı Yuhanna, Orta Çağ boyunca Hz. Muhammed (a.s.) ve İslam'ın olumsuz yönde algılanmasına yol açan ilk önemli figürü olmuştur. Yuhanna ile başlayan ve polemikler üzerinden şekillenen Hristiyan-İslam tartışmaları daha sonraki yüzyıllarda çok sayıda teoloğa da kaynak oluşturmuştur. Onun önemli eserlerinin başında gelen "Sapkınlar Kitabı" (De Haeresibus) ve "İsmaililerin Sapıklığı" (Heresy of the Ishmailities) kitaplarında kendisine göre argümanlar ileri sürerek Hz. Muhammed'i (a.s.) sahte peygamber olarak tanımlaması, Orta Çağ Hristiyan din adamlarına, oryantalistlere ve günümüzde İslamofobi savunucularına kaynak oluşturmuş ve çok sayıda teolog, Yuhanna'nın fikirlerine referans göstermiştir. Bunlardan biri olan Theodore Ebu Kurra da (M. 755-830) İslâm'ı çoğunlukla "Şeytan'ın işi", "putperestlik", "kılıç dini" veya "Hristiyanlığın sapkın ve heretik bir kolu" olarak anlatırken; Kur'ân'ı, "anlamsız ve saçma", Hz. Muhammed'i (a.s.) ise çoğunlukla "Ariuscu" bazen de "Deccal", "sahte Mesih" veya "yalancı ve sahte peygamber" olarak tanımlamıştır.⁴⁵ Şamlı Yuhanna Müslümanları, Kitab-ı Mukaddes'te anlatılan ve Hz. İbrahim'in eşi Sara Hatun'un isteğiyle çöllere sürülen Hacer'in çocukları olarak "Sara'nın evinden kovulanlar" anlamında Sarakenoi/Saracen veya "Hacer'in çocukları" manasında Agarenois/ Hageri olarak isimlendirmiş⁴⁶ ve Orta Çağ boyunca bu isimlendirmeler yaygın olarak kullanılmıştır.

Özellikle Yuhanna'nın Hz. Muhammed'in bilgilerini Rahip Bahira'dan aldığı, yalancı ve sahte peygamber olduğu iddiaları John William Draper⁴⁷, August Ferdinand Bebel⁴⁸ ve Bernard Lewis⁴⁹ gibi müsteşrikleri büyük ölçüde etkilemiş ve bu iddialar, sürekli gündemde tutulmuştur. Böylece İslâm'ı yeni bir din olarak değil de Nesturiler ve Monofizitlerde olduğu gibi sapkın bir Heretik Hristiyan kolu olarak görenlerin önemli kaynağı Yuhanna olmuştur. Hatta günümüze kadar bu yaklaşım devam etmiş ve en kötü teolojik algıların kökenini oluşturan inanaşa göre İslâm ve onun takipçisi olan Müslümanlar, "kafir değerlerin" merkezi olarak görülmüştür.⁵⁰ ABD'li Evanjelik rahip Jerry Falwell'in peygamberimizi terörist olarak ilan etmesi de bunun modern bir uzantısıdır.⁵¹ Bununla birlikte William Cantwell Smith, John Hick, Hans Küng gibi çoğulcu teoloji yanlısı olan bazı Batılı teologların Müslümanlara olumlu bakış sergilediklerini ve İslâm'ı Yüce Yaratıcıya verilen doğru ve olumlu bir cevap olarak gördüklerini de unutmamak gerekir.⁵²

⁴⁵ Daniel J. Sahas, *John of Damascus on Islam: The 'Heresy of the Ishmaelites'* (Louvain: E.J. Brill, 1972), 68.

⁴⁶ Oleg Grabar, "The Umayyad Dome of the Rock in Jerusalem", *Ars Orientalis* (1959), 44; Sahas, *John of Damascus on Islam: The 'Heresy of the Ishmaelites'*, 68.

⁴⁷ Ar, *İslamofobinin Dini ve Kültürel Kökenleri*, 61.

⁴⁸ August Bebel - Veysel Atayman, *Hz. Muhammed ve Arap-İslam Kültürü Dönemi* (İstanbul: Bordo Siyah, 2005), 12.

⁴⁹ Bernard Lewis, *Arabs in History* (Oxford: Oxford University Press, 2002), 35.

⁵⁰ Mustafa Alıcı, *Müslüman-Hristiyan Diyaloğu* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2010), 285-289.

⁵¹ İbrahim Kalın, *İslam ve Batı* (İstanbul: İsam Yayınları, 2017), 14.

⁵² Alıcı, "Batı'nın Bitmeyen Sanal Korkusu: İslamofobi", 413.

VIII. yüzyıldan yaklaşık XVI. yüzyıla kadar Orta Çağda Hristiyanlığın İslam'a yönelik eleştirisi ve imgelemeleri polemik ve apoloji geleneğinin bir devamı olarak değerlendirilirken Martin Luther ile birlikte XVI. yüzyılda farklı bir yöne evrilmiştir. İslam karşıtı polemikler gündeme geldiğinde çok sayıda isimden söz edilebilir ancak bunlar arasında Luther'in Hristiyan Batı toplumunun sosyo-kültürel dinamiklerinin ve teolojik algılarının oluşumunda ayrı bir yerinin olduğunu unutmamak gerekir. Zira İslam ve Türklüğün özdeşleştirildiği Avrupa'da Luther, Türkleri "*Tanrının bir cezası ve şeytanın hizmetçisi*" olarak görmüştür.⁵³ Katolikliğe karşı protest bir tutum içinde olmasına rağmen Luther de tarihi Orta Çağ yazım geleneğinden kopamamış ve Hz. Muhammed'i (s.a.) İblis tarafından sapıtılmış bir Deccal, yalancı, Mesih inkarcısı ve zorba olarak tanımlamıştır. Luther'in bu tanımlamalarına bağlı olarak Türkler de ötekileştirilmiş ve sahtekâr bir yalancı peygamberin arkasına takılan cahil barbarlar olarak gösterilmeye çalışılmışlardır. Aslında İslam'a düşmanlığın bilinçaltındaki asıl sebep, barbar ve sapkın bir kabile dini olarak varsaydıkları İslam'ın böylesine etkileyici ve kuşatıcı uygarlık seviyesine kendilerinden önce ulaşmış olmasının vermiş olduğu hazımsızlıktır. Zira Avrupalı düşünürlerin ekseriyetine göre İslam; ontolojik olarak bilim ve felsefenin düşmanı olarak kabul edilmekte, Müslüman toplumlarda bilim ve felsefe yapacak kabiliyetlerin yetişmesine uygun düşünsel bir ortam gerçekleştiremeyeceği varsayımından hareketle hızla gelişen ve yayılan bir medeniyet tasavvuru beklenmemektedir.⁵⁴ Daha sonrasında ise Batı'nın Doğu'ya karşı ilgisi, "Oryantalizm" olarak isimlendirilen üstenci bakışla devam etmiştir.⁵⁵ Oryantalizm ciddi eleştiriler alıp önemini kaybedince günümüzde de yerini İslamofobi'ye bırakmıştır.

Hem Hristiyanlığın hem de İslam'ın tarihi ve coğrafi kökenleri Küçük Asya yani Ortadoğu'dur. Bu iki din zamanla farklı yönlerde yayılmışlardır. İslam Afrika, Asya ve kısmen Balkanlar'da yayılım gösterirken Hristiyanlık çoğunlukla ABD ve Avrupa başta olmak üzere Orta Afrika, Asya ve Yakın Doğu'da yayılma imkanı bulmuştur. Hristiyanlık başta Avrupa olmak üzere Batı ile özdeşleşmişken Hristiyanlığın aksine Müslümanlar için İslam bir din olarak çok daha fazla anlam ve muhtevayı ifade etmiştir.⁵⁶

Her ne kadar Batı güncel durum üzerinden okumalar yaparak çoğunlukla inkar etse de aslında İslam kültür ve tasavvurunun Batı medeniyetinin bugünkü duruma ulaşmasında önemli katkısı bulunmaktadır.⁵⁷ Tarih boyunca ticaret, eğitim ve komşuluk hukuku üzerinden İslam ve Hristiyanlığın inanç sistemleri sürekli ilişki içinde olmuşsa da bu ilişkilerin daha ziyade ötekileştirme ve çatışma temelli

⁵³ Ludwig Hagemann, *Martin Luther ve İslam Anlayışı*, çev. Kathan Kahramantürk (İzmir: Dokuz Eylül Yayınları, 2000), 8-9.

⁵⁴ Ernest Renan, *Nutuklar ve Konferanslar*, çev. Ziya İshan (Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1947), 186.

⁵⁵ Ar, *İslamofobinin Dini ve Kültürel Kökenleri*, 51.

⁵⁶ Bernard Lewis, *Islam and West* (New York: Oxford University Press, 1994), 3.

⁵⁷ Ar, *İslamofobinin Dini ve Kültürel Kökenleri*, 55.

yürütüldüğü bir gerçektir.⁵⁸ Lewis, İslam'ın tarih sahnesin çıktığı ilk anlardan beri Avrupa ve İslam arasında teolojik farklılaşmadan kaynaklanan asimetrik bir ilişkinin olduğunu belirtmiştir.⁵⁹ Her iki din de aynı coğrafyalarda son vahiy temsilcisi olarak kendisini gördüğü ve mesajlarını dünyanın her yerine yaymayı kutsal görev addettikleri için karşılıklı Kutsal Cihad ve Haçlı Seferleri ile ihtilaf ve çatışma alanları oluşmuştur.⁶⁰ Müslüman Doğu ve Hristiyan Batı arasında kesintisiz devam eden bu çatışmalar çoğunlukla imajlar ve algılar üzerinden süreklileştirilmiştir.⁶¹ Günümüzde medyada yer alan rekabet formatındaki Doğu-Batı karşılaştırmaları bunun en güzel örneklerindedir

Özellikle İslam söz konusu olduğunda İslamcılık, radikalcilik, fundamentalizm gibi kavramların Batı tarafından sıklıkla gündeme taşınması⁶², geçmişte Yahudiler'in ötekileştirilmesi için Talmut'tan pasajlar alıntılardıkları yöntemle Kur'an ayetlerinin İslamofobik söylemler için kullanıldığını göstermiştir.⁶³ Aslında aynı coğrafyada yayılan üç semavi dinin birbirleri ile yakın ilişki içinde olmaları birbirlerini rakip olarak görmelerine ve ötekileştirmelerine de yol açmıştır.⁶⁴ Ancak burada Hristiyanların dışlayıcı söylem ve eylemleri öncül rol oynamıştır. Bir taraftan Yahudileri İsa Mesih'in katilleri olarak görürken diğer taraftan da İslam'ı durağan, değişime kapalı, Hristiyanlığın monolitik bir yapıya sahip sapkın bir Heretik kolu olduğuna inanmaları, teolojik tepkilerin odak noktasını oluşturmaktadır.⁶⁵

Hristiyanlığın ilk zamanlardan beri İslam'ı hedefe koymasının ana sebeplerinden birinin hem Hristiyanlığın hem de İslam'ın birbirleri hakkında dünyayı bir şekilde ele geçirecekleri şeklinde inançsal korkularıdır.⁶⁶ Özellikle İslam'ın fetihlerle hızla yayılması ve uzak coğrafyalara kadar ulaşması Orta Çağda Hristiyanların bu korkularını zamanla daha fazla artırmıştır. Günümüzde de bu durum pek değişmemiş ve tüm negatif propagandalara rağmen sürekli yayılmaya devam eden ve iki milyara yaklaşan Müslümanların birkaç yüzyıldır yattıkları derin uykudan uyanıp yeniden güçlenerek Avrupa değerlerini aşındıracaklarına, Batı medeniyetini yok ederek İslami bir düzen kuracaklarına yönelik tarihsel korkuları, onları bilinçaltlarındaki İslam düşmanlığına yönlendirmektedir. Çünkü Hristiyan Batıya göre ilk dönemlerinden beri Müslümanların fetihçi anlayışının arka planındaki asıl motivasyon kaynağı İslam'ın çok güçlü tek tanrı inancıyla siyasal hakimiyet beklentisi arasında kurdukları ilişkidir. Teolojik önyargılar aynı zamanda

⁵⁸ Goddard, *A history of Christian-Muslim Relations*, 2.

⁵⁹ Lewis, *Islam and West*, 3.

⁶⁰ Lewis, *Islam and West*, 4.

⁶¹ Kalın, *İslam ve Batı*, 17.

⁶² Hilal Barın, *Tedirgin Nefret: İslamofobi ve DAEŞ* (İstanbul: Tezkire Yayıncılık, 2016), 63.

⁶³ Ergun Göknal, *Öteki'den Düşman'a İslamofobi-1* (İstanbul: Kanes Yayınları, 2015), 60.

⁶⁴ Kalmar, *İslamofobi Yeni Antisemitizm midir?*, 10.

⁶⁵ Ar, *İslamofobinin Dini ve Kültürel Kökenleri*, 42.

⁶⁶ Enes Bayraklı - Oğuz Güngörmez, "İslamofobi ve Anti-Semitizm Karşılaştırmalarını Anlamlandırmak: Kapsamlı Bir Literatür Değerlendirmesi", *Muhafazakar Düşünce Dergisi* 14/53 (2018), 123.

siyasal iktidar hakimiyetine paralel olarak inşa edilen İslam medeniyetinin ortaya koyduğu bilim, felsefe, sanat ve düşünce alanlarındaki zenginliğin cazibe merkezi olmasıyla birleşince X. yüzyıldan günümüze kadar süregelen ve özellikle Avrupa'da sıkça dillendirilen sosyo-kültürel tehdit belirleyici rol üstlenmiştir.⁶⁷

İlk zamanlar küçümseyerek baskılamaya çalıştıkları İslam'ın Roma ve Sasani gibi dönemin süper güçlerini dize getirmesi, Hristiyan topraklarının kısa sürede İslamlaşması ve Avrupa kıyılarında yepyeni bir medeniyetin kurulması Hristiyan dünyasını endişelendirmiştir. Sicilya fethi ile Müslümanların Roma'ya komşu olması özellikle Katolik Hristiyanların rakibin gücünü anlamalarını sağlamış ve endişe yerini nefrete bırakmıştır. Burgonyalı bir tarihçi o zamanki korku ve hayranlıkla karışık duygusunu "*Sünnet edilmiş bir topluluk olan ve Hazar denizinin üzerindeki Kafkas dağlarında Ercolia isimli bölgede oturan ve gittikçe çoğalan Agareniler (diğer adıyla Sarazen) silaha sarılarak imparator Heraklius'un topraklarına saldırdılar*"⁶⁸ ifadeleri ile dile getirmiştir.

Hristiyan dünyası İslam'ı rakip olarak görmeye başladığı andan günümüze kadar Hz. Muhammed (a.s.) hakkında şiddet yanlısı, cinsel sapık, sahte peygamber, Müslümanların Tanrısı, "karanlıklar prensi" anlamında Mahound, "lanetli ve zalim kişi" anlamında Maometis ve "Müslümanların tapındığı üç puttan biri" anlamında Mahome şeklinde nitelemeler kullanacak⁶⁹ kadar öylesine ağır hakaretlerde bulunmuşlardır ki Montgomery Watt, "*Dünyada gelmiş geçmiş büyük şahsiyetler arasında hiç kimsenin Hz. Muhammed kadar kötülenmediğini*"⁷⁰ belirterek durum tespiti yapmıştır. Bu tahkir ve kötülemelerdeki amaç, Hz. Muhammed'in (a.s.) şahsiyet ve güvenilirliğini sarsarak tebliğ ettiği dinin ve kutsal kitap olan Kur'an'ın da doğru olmadığını, dehşet saçtığını göstermek ve Hristiyanlığın üstünlüğünü ortaya koymaktır. Bu yüzdendir ki İslâm karşıtı yapılan fikri ve eylemsel saldırıların çoğunluğu Hz. Muhammed'in (a.s.) şahsı üzerinden yapılmıştır. Hatta Hz. Muhammed'in (a.s.) şahsına yapılan bu ağır itham ve hakaretler, Dante'nin *Inferno* adlı eserinde zirve yapmıştır.⁷¹ Tarih boyunca Batı'da bu tanımlamalar sürekli dolaşımında olduğundan Batılılar, Hz. Muhammed'e (a.s.) yönelik objektif yaklaşımda zorlanmışlardır.⁷² Garaudy⁷³, Esposito⁷⁴, Said⁷⁵ ve Cesari⁷⁶ gibi araştırmacılar Doğu'nun, Batı tarafından zulmün, kabalığın, cehaletin, sapkınlığın ve

⁶⁷ İbrahim Kalın, *Ben, Öteki ve Ötesi: İslâm-Batı İlişkileri Tarihine Giriş* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2017), 60.

⁶⁸ Maxime Rodinson, *Batıyı Büyüleyen İslam*, çev. Cemil Meriç (İstanbul: Pınar Yayınları, 1983), 15.

⁶⁹ İbrahim Sarıçam - Seyfettin Erşahin, "Batı Oryantalizminin Hz. Peygambere Bakışı", *Eskiye* 5 (2007), 13.

⁷⁰ William Montgomery Watt, *Muhammad at Medina* (Oxford: Oxford Clarendon Press, 1956), 324.

⁷¹ Francesco Stella, "Avrupa'da İslam hakkında Bilinenler", çev. Leyla Tonguç Basmacı, *Ortaçağ*, ed. Umberto Eco (İstanbul: Alfa Yayınları, 2014), 642-648.

⁷² Karen Armstrong, *Muhammad Prophet for Our Time* (London: Harper Collins Publishers, 2007), 11.

⁷³ Roger Garaudy, *İslam'ın Vadettikleri*, çev. Salih Akdemir (İstanbul: Pınar Yayınları, 1996).

⁷⁴ John L. Esposito, *İslam Tehdidi Efsanesi*, çev. Ömer Baldık vd. (İstanbul: Ufuk Kitapları, 2002).

⁷⁵ Edward W. Said, *Medyada İslam: Gazeteciler ve Uzmanlar Dünyaya Bakışımızı Nasıl Belirliyor?*, çev. Aysun Babacan (İstanbul: Metis Yayınları, 2008).

⁷⁶ Jocelyne Cesari - John Esposito, *İslam'dan Korkmalı mı?*, çev. Ayşe Meral (İstanbul: Birey Yayınları, 1999).

şehvet düşkünlüğünün coğrafyası olarak görüldüğü ve bu bakış açısının skolastik ortaçağ düşüncelerinden beslendiği konusunda aynı düşüncededirler.⁷⁷ Hatta XX. yüzyılda Samuel Huntington, Batı için İslâm'ı teo-politik düşmana dönüştürmüş ve bir akademik veri kılıfında bizzat İslâm'ın kendisini problem olarak sunmuştur. Huntington'a göre İslâm, Batı'dan tamamen farklı bir medeniyet tasavvuruna sahiptir ve Batı karşısında ikincil kalmaktadır. Ancak Müslümanlar, kendi medeniyetlerinin diğerlerinden daha üstün olduğuna ikna edilmiş olduklarından Batı'nın ezici üstünlüğü karşısında geride kalmayı kabullenememektedirler.⁷⁸

Hristiyanlık ve İslam çatışmalarında Batı-Doğu eksenli tartışmanın öne çıktığı günümüzün aksine İslam'ın ilk yayıldığı zamanlarda çatışmaların eksenini, İslam ve Doğu Hristiyanları oluşturmuştur. Zira Hristiyanlık Levant ve Kuzey Afrika'da Güney Batı Avrupa'da olduğundan çok daha eski ve köklüydü. Bu yüzden Müslümanlarla Hristiyanların ilk yüzleşmeleri doğu coğrafyasında olmuştur. Özellikle doğuda yer alan kutsal toprakların kaybedilmesi hazmedilememişken arkasından Kuzey Afrika ve Güney Avrupa'nın Müslümanlar tarafından fethedilmesi Orta Çağ Hristiyanlığına çok daha ağır bir darbe indirmiştir. Diğer taraftan Hristiyan Roma İmparatorluğunun egemenliğindeki Anadolu coğrafyasının Müslüman Selçukluların hakimiyetine girmesi, Moğolların Doğu Avrupa'ya yayılmaları ve zamanla İslam'ı benimsemeleriyle Doğu Avrupa topraklarının büyük bölümünün İslam coğrafyasına katılması Hristiyan Avrupa için hazmedilmesi zor bir durumdu. Rusya ve stepler bölgesinin Müslüman Tatarların egemenliğine girmesi ve Osmanlı Türklerinin Balkan Yarımadası'ndan Avrupa'nın kalbine doğru ilerlemesi, Hristiyan dünyasını korku ve çaresizliğe sürüklemişti. Bu yüzden daha önce Yahudilere karşı besledikleri düşmanlık duygularını zamanla Müslümanlara yöneltmişlerdir. Zira Hristiyan dünyası karşısında hem inançsal yayılım hem de etki büyüklüğü açısından Yahudiler tehlike olmaktan çıkmış yerini insanlığa alternatif bir mesaj veren, rakip bir inanç ve uygarlık sunan ve hızla yayılan İslam almıştır. Her iki din temsilcileri arasındaki karşılıklı çatışmalar tarih boyunca devam ederken dinsel karşıtlıklarını perdelemek adına rakiplerini dini yerine etnik isimlerle tanımlamışlardır. Hristiyan Avrupalılar Müslümanlardan Sarazenler, Mağribiler, Türkler veya Tatarlar olarak söz ederken; Müslümanlar Avrupalı Hristiyanlardan Romalılar, Slavlar veya Franklar olarak söz etmişlerdir. Her ne kadar perdelemeye çalışsalar da her iki inanç dünyası da diğerinin başka bir din ve vahiy sistemine sahip olduğunun bilincindeydi. Bu farkındalığın da etkisiyle her iki taraf birbiri hakkında kafir, inançsız, imansız, paynim gibi ithamlarda bulunmuşlardır.⁷⁹

Bu durumu sadece Doğu- Batı çatışması olarak ele almak da mümkün değildir. Zira Doğu'nun önemli inanç ve uygarlık merkezlerinden olan Hint veya

⁷⁷ Mustafa Sami Mencet, "Tarihsel Arka Planıyla Türkiye'de İslamofobi", *Muhafazakar Düşünce Dergisi* 14/53 (2018), 195.

⁷⁸ Samuel P. Huntington, *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order* (New York: Simon & Schuster Paperbacks, 1996), 258.

⁷⁹ Lewis, *İnanç ve İktidar: Orta Doğu'da Din ve Siyaset*, 14.

Çin coğrafyasına karşı böylesine ötekileştirici ve düşmanlaştırıcı bir tepki gösterilmemiştir. Bunun birçok nedenden kaynaklandığı düşünülebilir. Müslüman ve Hristiyanların büyük oranda aynı coğrafyayı paylaşmasına karşın Hindistan ve Çin'in uzakta bulunması, Hristiyanlar için büyük bir önem arz eden Kudüs, İspanya ve İstanbul'un Müslümanlar tarafından fethedilmesi, Müslümanların Viyana'nın kapılarına dayanıp Hristiyan dünyasının ruhani merkezi olan Roma'ya ulaşmaya çalışmaları, İslam'ın Hristiyanlığın hakim olduğu Orta Çağ dönemini kapatacak bir meydan okuma içinde olması gibi faktörler bunların başlıcalarıdır. Bu yüzdendir ki Orta Çağ'ın büyük bir bölümünde İslam öldürücü bir tehlikenin simgesi olarak görülmüş⁸⁰ ve günümüze kadar bu yaklaşım sürdürülmüştür.

Çağrı Bey komutasında 1030'lu yıllardan itibaren Müslümanların Anadolu'ya akınları, 1071 yılında Sultan Alparslan'ın Malazgirt zaferi ile Bizans'ı bozguna uğratması ve Anadolu'nun kapılarını açması Hristiyan dünyasını çok korkutmuştur. Tüm semavi dinler için kutsal olan Kudüs başta olmak üzere Ortadoğu'yu yeniden ele geçirmek ve Selçuklular başta olmak üzere Müslümanları Anadolu'dan atmak üzere Katolik Hristiyanların ruhani Lideri Papa II. Urban, 1095 yılında Avrupalı Devletleri kutsal toprakları "dinsiz sapıklar" olarak tanımladığı Müslümanlardan kurtarmak için çağrıda bulunmuş ve 1096 yılında amacına ulaşarak Haçlı seferleri başlatılmıştır. Böylece Hristiyanlarla Müslümanlar arasında yüzyıllarca sürecek kutsal din savaşlarının temeli atılmıştır. İnalçık'ın⁸¹ tanımlamasıyla Batı Hristiyan birliğinin temel ideolojisi haline gelen Haçlı ideolojisinin yayılmasının önünde en büyük engel, Selçuklu Türkleriydi ve Hristiyan dünyasının belleğinde Türk adı bir taraftan saygı duyulan diğer taraftan da korkulan bir unsur olarak yer etmiştir. Arkasından gelen Osmanlı'nın Viyana önlerinde Avrupa'nın kalbine bir hançer gibi saplanması bu korkuyu paranoya ve nefrete dönüştürmüştür. Diğer taraftan Hasan Sabbah ve fedailerinin Selçuklu sultanları ve komutanları, Abbasi halifeleri, çıkarları ile çatışan Bizanslılar ve Haçlılara yönelik de çok sayıda suikastlar düzenlemeleri Hristiyan dünyasının İslam algısını olumsuz yönde etkilemiştir.⁸²

Kardinal Joseph Ratzinger'in (Papa XVI. Benedictus) 12 Eylül 2006 yılında Almanya'nın Regensburg Üniversitesi'nde verdiği konferansta İslam'ı "*kılıçla yayılan bir şiddet dini*" ve Hazreti Muhammed (s.a.)'i de bir "*şiddet öncüsü*" olarak nitelemesi, 11 Eylül 2001 saldırılarının hemen akabinde canlı yayında ABD Başkanı George W. Bush'un, terörü yerinde bitirmek için başlatacakları savaşı "*crusade- Haçlı Seferi*" olarak tanımlaması, 3 Nisan 2012'de Fransa Dışişleri Bakanı Alain Juppe'nin yaptığı bir konuşmada "*Libya'dan Nijerya'ya kadar İslamcı tehlikeye karşı bölgesel karşılık verilmeli ve uluslararası toplum harekete geçmeli*" demesi aradan neredeyse bin yıl geçmesine rağmen Haçlı ruhunun değişmediğini sadece stratejik olarak yeni kavramlar üzerinden devam ettiğini göstermektedir. Hatta 1990'lar gibi çok yakın

⁸⁰ Lewis, *İnanç ve İktidar: Orta Doğu'da Din ve Siyaset*, 15.

⁸¹ Halil İnalçık, *Doğu Batı: Makaleler I* (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2006), 1/215.

⁸² Ali Gür, "FETÖ'nün Şii Haşhaşiler ve Sünni Kadıyaniler ile Yapısal Benzerlikleri: Sistematik Değerlendirme", *Gaziantep University Journal of Social Sciences* 22/3 (2023), 707.

tarihte Birleşmiş Milletler gözlemci askeri birliklerinin gözü önünde Bosna Hersek'te Sırp ve Hırvatların, Boşnak Müslümanlara karşı acımasız katliam/soykırımları ve özellikle Osmanlı mirasına yönelik tahribatları, Batı'nın bilinçaltındaki Türk-İslâm korkusu ve nefretinin güncel dışı vurumu olarak görülebilir.⁸³

İslamofobi, Batı dünyasının Müslümanların Batı coğrafyasında artan varlık ve etkilerinin hazımsızlığını kendi İslam algıları üzerinden yansıtmalarıdır. Garaudy de, Batıda İslam'a yönelik tartışmaların yanlış mecralarda yürütülmesinin kökeninde, İslam'ın Avrupa medeniyetinin asli unsurlarından biri olduğunu göz ardı etmelerinin kaynaklık ettiğini belirtmektedir.⁸⁴ Bu anlamda oryantalizm, medeniyetler çatışması, tarihin sonu veya göçmenlik, uyumsuzluk, şiddet gibi gerekçeler üzerine medya tarafından oluşturulan algılar, Batılıların ön yargı ve nefretlerini meşrulaştırmak için sığındıkları bahaneler ya da fobiye yaygınlaştırmak için başvurdukları vesilelerdir. İslamofobi'nin en önemli motivasyonunun tarihten gelen ve çağlar boyunca bilinçaltına işlenmiş bir teolojik karşıtlık olduğu unutulmamalıdır.

11 Eylül olayları Hristiyan Batı'nın XX. yüzyılda İslam karşıtlığını güncellemek adına ürettiği konjonktürel bir cevaptır. ABD ve Avrupa medyasının ve siyasi otoritelerinin ürettiği konjonktürel bir efsane olarak "İslami tehdit" algısının değişik platformlarda çeşitli vesilelerle sürekli gündeme getirildiği açıktır.⁸⁵ Bundan amaçlanan da İslam ve terör sözcüklerini aynı cümlede yan yana kullanarak zihinlerde İslam ve Müslümanları terörle özdeşleştirip yaftalamaktır.

Aslında Hristiyan Batı dünyasının İslam'a ve Müslümanlara yönelik ayrıştırıcı, ötekileştirici ve düşmanlaştırıcı eylem ve söylemlerini yadırgamamak gerekir. Zira Rönesans hareketleri ve Fransız İhtilali'ne kadar Yahudilere ve hatta yüzyıl, otuz yıl savaşlarında olduğu gibi Hristiyanlığın farklı kollarına karşı da son derece olumsuz söylem ve davranışları söz konusudur. Yahudilere karşı yapılan ayrımcı muamelelerin sosyo-kültürel nedenleri olmakla birlikte asıl sebep, Yahudilerin İsa'nın (a.s.) çarmıha gerilmesine göz yumdukları ve Romalılarla iş birliği yaptıkları inancıdır ki bu inanç sebebiyle Hristiyanlar, onları "Tanrı katili" olarak görmeleridir. Avrupa'nın merkezinde yaşanan ancak 1648 yılında yapılan Vestfalya anlaşmasıyla son bulan mezhepsel çatışmalar ve din savaşları Hristiyan Batı'nın sadece diğer din mensuplarına değil, aynı zamanda kendi dindaşlarının farklılıklarına bile asla tahammül gösteremediklerini ortaya koymaktadır.⁸⁶

⁸³ Necmi Karşlı, "İslamofobi'nin Psikolojik Olarak İncelenmesi", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 13/1 (2013), 83.

⁸⁴ Roger Garaudy, *Verheissung Islam* (München: SKD Bavaria, 1989), 17-21.

⁸⁵ Esposito, *İslam Tehdidi Efsanesi*, 352.

⁸⁶ Ar, *İslamofobinin Dini ve Kültürel Kökenleri*, 5.

Batılı medya organları bir paradoks içinde bulunmaktadırlar. Norveç'te Breivik⁸⁷ ve Yeni Zelanda'da Tarrant'ın⁸⁸ teolojik bazı argümanlarla terör eylemleri yaptıkları ortada iken Hristiyan terörden hiçbir şekilde bahsedilmezken farklı saiklerle meydana gelen olaylarla ilintili Müslümanların terörist olarak yaftalanması Batı'nın önemli bir paradoksudur. Müslümanlardan kaynaklanan en basit asayiş olaylarını İslam'a mal ederek tanıtırken bizzat dini duygularla katliamları yaptığını beyan eden Hristiyan bireylerin korkunç katliamlarını bireysel suç kategorisinde değerlendirmeleri hatta onları kahraman ilan etmeleri teolojik bilincin çok canlı tutulduğunu göstermektedir. Diğer taraftan Batılı medya, İslamofobik yaklaşım ve tavırları ise "ifade özgürlüğü" kapsamında görerek meşrulaştırmaktadır.⁸⁹ Bu aslında İslam ve Müslümanlar söz konusu olduğunda Batı'nın nasıl çelişkili davrandığının somut bir göstergesidir.⁹⁰ Siyasi arena ve medyada Müslümanları vahşet, şiddet ve terörizmle özdeşleştiren bir söylemin sürekli kullanılması ise İslamofobi'nin devamlılığı ile sonuçlanmaktadır.⁹¹ Bazı İskandinav ülkeleri başta olmak üzere Batı'da ifade özgürlüğüne sığınarak Kur'an'ı parçalamak, yakmak ve Hz. Muhammed'i (a.s) vahşi ve eli kanlı terörist olarak karikatürize etmek gibi çeşitli yöntemlerle önce Müslümanların kutsallarına saldırılmakta, arkasından da buna reaksiyon verdiklerinde de Müslümanlar tahammülsüz, toleransı olmayan, ifade özgürlüğünü hazmedemeyen insanlar olarak yaftalanmakta, medya tarafından İslamofobi'ye malzeme olarak sunulan görüntülerden hareketle bir takım yaptırımlar uygulanmaya çalışılmaktadır. Örneğin Müslümanlar, İslam ve kutsallarına yönelik örtülü veya açık hakaret içeren film ve karikatürlere doğal tepkiler gösterdiklerinde Batı medyası bunu İslamofobi'yi destekleyen bir malzeme olarak kullanmakta, sözde özgürlükler diyarı Batı'nın karşısında Müslümanların hem bağınaz hem de geri kalmışlığını vurgulayan algılar harekete geçirilmektedir.

Batı medyasının İslam ve Müslümanlara dair esas problemi, sadece yanlış bilgi aktarımı yapması ile ilişkili değildir. Birkaç marjinal Müslüman profilden hareketle sanki tüm Müslümanlar fanatik, kadın düşmanı, şiddet eğilimli ve terörizm yanlısı imiş gibi algı oluşturarak belirli bir amaç doğrultusunda hareket etmeleridir.⁹² Söylem ve eylemlerin sosyo-kültürel, siyasi, ekonomik ve konjonktürel sebeplerini farklı değerlendirmek yerine Müslümanların bir şekilde yer aldığı tüm durumları dinsel itkilerle yapılmış olarak sunmaları da bir diğer ön yargılı yaklaşımlarıdır. Diğer çatışmalar ve problemler bireysel, sosyo-kültürel veya siyasi olarak

⁸⁷ Ufuk Odabaşı, *Norveç'te Terör ve Breivik'in Manifestosu* (UTSAM: Polis Akademisi, 2012), 8.

⁸⁸ Huriye Yıldız vd., "Yeni Zelanda Terör Saldırısı Özelinde İslam Karşıtlığı", *Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Akademik Dergisi* 2 (2019), 107-128.

⁸⁹ Arthur F. Buehler - Mehmet Atalay, "İslamofobi: Batı'nın 'Karanlık Tarafı' nın Bir Yansıması", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 55/1 (2014), 131.

⁹⁰ Chris Allen, *Islamophobia* (Farnham: Ashgate Publishing, 2010), 117.

⁹¹ Mayida Zaal, "Islamophobia in Classrooms, Media, and Politics", *Journal of Adolescent & Adult Literacy* 55/6 (2012), 556.

⁹² Halim Rane vd., *Media Framing of the Muslim World: Conflicts, Crises and Contexts* (London: Palgrave Macmillan, 2014), 2-3.

sunulurken; Müslümanların içinde yer aldığı ihtilaflar veya çatışmalarını ise mezhep savaşları, inanç çatışmaları ve inançsal diğer uygulamalarla ilişkilendirilerek analiz edilip ve haberleştirilmesi de Batı dünyasının İslam karşıtlığını günümüzde de teolojik temelde ele aldığını göstermektedir. Renan⁹³, Batı dünyasını erdemin, aklın ve gelişmişliğin öncüsü olarak kabul ederken Doğu'yu akılcılıktan, öz disiplinden uzak ve uyum kabiliyeti sınırlı, şiddet ve teröre yatkın olarak tanımlamış ve daha ileri giderek Doğu'yu (İslam dünyasını) modern bilimle bağdaşmayan ve özgür düşüncenin düşmanı olarak niteleyerek teolojik kökeni politik düzleme taşımıştır.

Batı, İslamofobi de olduğu gibi soyut düşünceleri sinema ve görsel sanatlarla somutlaştırarak toplumun algısını yönetmektedir. Özellikle İslamofobi oluşumunda sinema ve görsel sanatlar üzerinden üretilen algılar, iletişim araçları vasıtasıyla yaygınlaştırılmaktadır. İntihar bombacısını gösterirken şekli imgelemenin yanı sıra arka fonda ezan veya Arapça okumaların olması, terör eylemlerini gerçekleştireceklerin ön sahnelerde namaz kılarak gösterilmeleri bilinçli bir İslam karşıtlığı içermekte ve görsel medyada da yine teolojik imgeler üzerinden projeksiyonlar yapılmaktadır.

Genellikle radikal dini hareketler ve radikalizm İslamofobi ile ilişkili görülürken FETÖ gibi ılımlı görünümdeki hareketlerin de terör örgütüne dönüşebilme potansiyelinden dolayı özellikle İslam dünyasında ve Müslümanlar arasında İslami cemaat ve gruplara karşı temkinli davranmayı hatta onlara karşı fobik tutumları tetikleyebilmektedir.⁹⁴ Bir taraftan DEAŞ, El-Kaide, Boko Haram gibi radikal örgütler üzerinden İslam mahkum edilmeye çalışılırken diğer taraftan da FETÖ gibi ılımlı görünümlü yapıların terör örgütüne dönüşme potansiyeli üzerinden İslam'ın potansiyel bir şiddet üretim odağı olduğu işlenmektedir. İslam dünyasında ve özellikle Türkiye'de FETÖ gibi dini inançları kullanarak şiddete yönelen yapılar üzerinden tüm Müslümanlar ve dini yapılar zan altında bırakılarak Müslüman toplumlarda farklı bir İslamofobi yaklaşımı sergilenmektedir.⁹⁵ Bu tür yapıların teolojik kökene kendilerini yaslayarak toplumsal meşruiyet elde ettikten sonra bunu suistimal ederek derin bir ihanet sergilemeleri, dindar insanların tamamını içine alan bir reddiyeci yaklaşımı beslemekte ve toplumsal fay hatlarının oluşumuna yol açmaktadır. Görüldüğü gibi sadece Batı dünyasında değil İslam dünyasında da din ve dindarlara karşıtlıkta teolojik argümanları suistimal eden yapıların hata ve ihanetleri malzeme olarak kullanılmıştır.

Oryantalizme eleştirisi ile tanınan Edward Said'in, Batı medyasının İslam ve Müslümanları ele almasındaki Oryantalist bakış açısını ve İslam karşıtı kodlarını eleştirdiği *Covering Islam (Haberlerin Ağında İslam)* kitabının girişinde Batılı medya

⁹³ Pankaj Mishra, *Asya'nın Batıya İsyanı*, çev. Ahmet Fethi (İstanbul: Alfa Yayınları, 2013), 135.

⁹⁴ Ali Gür, "FETÖ ve Aum Shinrikyo Örneğinde İlimli Dini Hareketten Terör Örgütüne Dönüşüm: Sistematik Bir Değerlendirme", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 20/2 (31 Ağustos 2023), 605.

⁹⁵ Ali Gür, *Vaizlikten Teröristliğe Bir İhanetin Portresi Fethullahçı Terör Örgütü (FETÖ/PDY)* (Ankara: Eski Yeni Yayınları, 2023), 302-303.

temsilcilerinin İslam ve Müslümanlardan bahsederken köktendincilik fikrine yaptıkları göndermelere vurgu yapmıştır. Ayrıca köktendincilik olgusunun aslında Yahudilik, Hristiyanlık veya Hinduizm gibi diğer dinlerle olan köklü ilişkisini perdeleyerek toplumsal hafızada İslam'la özdeşleştirerek silmeyi amaçladığı tespitini de eklemiştir.⁹⁶ Böylece Batılı insanlar medyanın şekillendirip sunduğu çarpıtılmış Müslüman karakterleri üzerinden İslam hakkında kolayca hüküm vermekte ve Müslümanlar rahatlıkla vahşet, şiddet ve terör ile eşleştirilmektedir.⁹⁷ Unutulmamalıdır ki Batı, çıkar çatışmasına girdiği veya kendine karşıt olarak algıladığı tüm eylem ve söylemleri terör ile yaftalamış ve terörü de İslam ile özdeşleştirmiştir.⁹⁸

Hristiyan Batı'nın anlamakta zorlandığı veya kabul etmek istemediği asıl nokta, geri kalmış bir coğrafyanın küçük bir kabilesinde ortaya çıkan İslam'ın, süper güç konumundaki Roma'nın dini olan Hristiyanlığa kısa sürede rakip pozisyona gelmesidir. Vahiy geleneğinin sonuncusu olma iddiasındaki İslam'ın tevhit anlayışı⁹⁹, bu inancın çok hızlı yayılım göstermesi¹⁰⁰, Hz. İsa'yı bir tanrı olarak değil insan ve peygamber olarak görmesi, tahrif edildiğini iddia ettiği Hristiyanlığın teolojik temellerini sarsma iddiası, İslam'ın Hristiyanlığa karşı açık bir meydan okuma içinde olduğu şeklinde algılanmıştır.

Yukarıda ifade ettiğimiz hususlara ek olarak Hristiyanlara göre İslam'ın bağımsız bir din olmadığı söylemleri de dikkat çekmektedir. Bu söylemlere göre İslam, Hristiyanlığın içerisinde Arianizm ve Nesturilik gibi Hristiyan Kilisesi'nin Doğu kolundan heretik bir mezheptir. Kaldı ki Hristiyan Batı, tarihsel akış içinde kendisini Antik Yunan, Helen, Roma, Yahudi ve Hristiyan uygarlıkları ile aydınlanmacı değerlerin sentezi olarak değerlendirip diğer din ve inançlara üstenci bir tavırla bakarken; İslam'la özdeşleştirdiği Doğu'yu ise bilim, düşünce, estetik ve sanattan mahrum, uygarlık inşa etme yeteneği olmayan cahil topluluklar olarak görüp Müslüman Doğu'yu ötekileştirmeyi tercih etmiştir.

Orta Çağ Avrupası, Müslümanları durdurulması gereken "kâfirler" olarak kategorize ettiğinden Haçlı eylemlerini gerçekleştirip bunun üzerinden bir İslam ve Müslüman algısı oluştururken; Çağdaş Batı anlayışı ise bu durumu Müslümanlar "şiddet yanlısı ve teröristtir" şeklindeki ön yargılı bir söylemle güncelleyerek tarih boyunca Hristiyanların var olan zihin bulanıklığını günümüzde de

⁹⁶ Edward W. Said, *Covering Islam: How the Media and the Experts Determine How We See the Rest of the World* (London: Random House, 2008), 16.

⁹⁷ Moustafa Bayoumi, "Fear and Loathing of Islam", *The Nation* (Erişim 15 Eylül 2023).

⁹⁸ Andrew Shyrook, *Islamophilia-Beyond the Politics of Enemy and Friend* (Bloomington: Indiana University Press, 2010), 8.

⁹⁹ Merve Ar - Mahmut Aydın, "İbrahimi Geleneklerde Tevhid ve Vahdet", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 41 (2016), 7.

¹⁰⁰ Olgun, "Tarihsel Bir Kurgu Ürünü Olarak İslamofobyası", 38.

sürdürmektedirler. Aslında İslam'ı yorumlama gereç ve yöntemleri yeniymiş gibi görünse de yorumlayıcı zihniyet değişmemektedir.¹⁰¹

İslam'ın tarih sahnesine çıktığı ilk zamanlardan itibaren Avrupa ve İslam arasında ilki teolojik ikincisi de coğrafi farklılıklardan kaynaklı asimetrik bir ilişki söz konusu olmuştur.¹⁰² Avrupa diğer kıtaların aksine sadece coğrafi bir tanımlamanın ötesinde tarihi, felsefi, dini ve sosyo-kültürel iklim açısından farklı bir olgu olarak değerlendirilmektedir. Bu değerlendirme biçimi aynı zamanda İslam ve Hristiyan dünyası, Doğu ve Batı şeklinde tasarlanan zihniyetin oluşumuna da imkân tanımaktadır. Böylece bu zihni yapılanma zamanla farklılık ve çeşitlilik arz etmekle birlikte tarihin derinliklerinden sızan korkuları da diri tutmuştur.¹⁰³ Sürekli diri tutulan bu teolojik kökenli korkular günümüzde hızla yayılan göçmenlik veya yabancı karşıtlığı, radikalleşme, şiddet ve terör gibi kaygılarla birleştirilerek daha güçlü korkulara dönüştürülmüştür.¹⁰⁴ Sosyolojik olarak insanlar yarı Amerikalı, yarı Afrikalı/Arap veya iki ülkenin vatandaşı olabilirken hem Müslüman hem de Hristiyan olamamaktadırlar. Bu yaklaşımla Müslümanlar, Hristiyan Batı'da ötekileştirilmekte, İslam'ı terk etmeleri istenmekte ve dolayısıyla Hristiyan Batı ile Müslümanlar arasındaki çatışma kaçınılmaz olmaktadır.¹⁰⁵

Tüm bunlarla birlikte Batı'da yükselen İslam karşıtlığının önemli tetikleyicilerinden biri kuşkusuz İslam adına yapıldığı söylenen terör ve şiddet eylemleridir. Bu tarz şiddet eylemleri, Batılının zihin dünyasında İslam'ın terörle birlikte kodlanmasına yol açmaktadır. Ancak özellikle son zamanlarda sahnelenen terör eylemlerinden bağımsız olarak Batı'nın İslam hakkında oluşturduğu önyargı ve bunun tarihsel bulgularının İslamofobi gelişiminde asıl etken olduğu yönünde görüşler de bulunmaktadır. Batı'nın tarihsel süreçte 1930'lardaki Yahudi soykırım tecrübesi İslamofobi konusunda taze bir hafıza oluşturmaktadır. Gelecek projeksiyonu adı altında Samuel Huntington ve "Medeniyetler Çatışması" kavramını ilk defa ortaya atan akıl hocası Bernard Lewis gibi akademisyenlerin makale ve söylemleri ile bir taraftan İslamofobi'yi körüklerken diğer taraftan da karşı reaksiyonları kışkırtarak meşru zemin oluşturulmaya çalışılmaktadır.¹⁰⁶ Edward Said'in tanımlamasıyla Bernard Lewis gelmiş geçmiş en büyük oryantalistlerden biridir ve eserlerinde zaman zaman tarafsızmış gibi görünmeye çalışsa da İslam karşıtlığını her fırsatta eserlerine aksettirmektedir. Kaldı ki Micheal Rubin, Pamela Geller, Daniel Pipes, Robert Spencer gibi İslamofobi üzerine yoğunlaşanlar sürekli Lewis'i referans göstermektedirler. Batı-Doğu çatışmasına sürekli vurgu yapanların

¹⁰¹ Ar, *İslamofobinin Dini ve Kültürel Kökenleri*, 6.

¹⁰² Lewis, *Islam and West*, 3.

¹⁰³ Ar, *İslamofobinin Dini ve Kültürel Kökenleri*, 26.

¹⁰⁴ Tuba Er - Kemal Ataman, "İslamofobi ve Avrupa'da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/2 (2008), 83.

¹⁰⁵ Samuel Huntington, *Medeniyetler Çatışması ve Yeni Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması*, çev. Mehmet Turhan - Cem Soydemir (İstanbul: Okyanus Yayınları, 2006), 237-268.

¹⁰⁶ Bernard Lewis, "The Roots of Muslim Rage", *The Atlantic Monthly* 266/3 (1990), 47-60.

aksine Olivier Roy da “*Hristiyanlık sadece Avrupa demek değilse, İslam sadece Doğudan mı ibarettir*” sorusuyla kesin sınırlarla ayırtırmaya karşı çıkmıştır.¹⁰⁷

Kendi teolojik, tarihi ve sosyo-kültürel değerlerini evrensel norm olarak gören Avrupalılar, farklı sosyo-kültürel ve inançsal kimlikleri olan Müslümanlarla aynı iş yerinde çalışmaya, komşu olmaya ve aynı ortamları paylaşmaya başlamışlardır. Önceleri işçi olarak gidenlerin çocukları artık işveren olmaya ve ülkenin geleceğinde söz sahibi olmaya başlamışlardır. Avrupa’daki gurbetçiler önce eşlerinin başörtüleri, daha sonra da inşa ettikleri camiler, mescitler ve minarelerle inançsal görünürlüklerini giderek artırmışlardır. Bugün Avrupa’nın birçok yerinde inşa edilen camiler ve yükselen minareler bir yandan Avrupa’da asli unsur olmaya başlayan İslam’ın tartışmasız simgesel görünürlüğünü ortaya koyarken, öbür taraftan da Müslümanların Avrupa’da artık kendilerini ev sahibi gibi gördüklerini ortaya koymaktadır.¹⁰⁸ Avrupa ve ABD başta olmak üzere Batıda Hristiyanlarla iç içe yaşayan Müslümanların gittikçe belirginleşen sosyo-kültürel yaşam tarzları, Hristiyan Batı’nın tarihsel korkularını tedirginliğe dönüştürmektedir. Özellikle tarihsel olarak İslam’ın Batıdaki öncülüğünü yaptığından Türkler Müslümanlıkla özdeşleştirilirken bu gelişmeler, Türkleri Avrupa’nın ötekisi yapmıştır.¹⁰⁹ Türkiye’nin 60 yıla yakındır devam eden AB üyelik macerasının sürekli arafta bırakılmasının temel nedeninin AB’nin bir Hristiyan kulübü olması ve Türkiye gibi dinamik, yoğun nüfuslu ve halkı Müslüman olan bir ülkenin teo-politik doku uyumsuzluğu oluşturacağı korkusudur.

Oryantalist bakış açısı, günümüzde dillendirilen İslamofobi kavramının zihinsel düzeyde kurgulanmasına ve tarihsel kökleri bulunan teolojik karşıtlıkların İslamofobi kılıfında uygulama alanı bulmasına zemin hazırlamıştır. Bu sürece başlangıçta Batıyı netice olarak da Doğu’yu yakından etkileyen şiddet ve terör saldırıları da eklenince, ötekileştiren ve düşmanlaştıran kültürün yeniden filizlendiği ve kültürel ırkçılığın hortladığı Batı’da Müslümanlar öteki ve düşman olarak algılanmaya ve bu ortamdan yararlanan aşırı sağcı siyasetin İslamofobi’yi körüklemesine yol açmıştır.¹¹⁰

Modern zamanların en kullanışlı kavramlarından olan İslamofobi’nin teolojik kökenine yönelik örneklerden biri de bir Komünist parti üyesinin: “*Batı demek Hristiyan-Helen uygarlıktır*” sloganını koyu bir dindar Hristiyan gibi söylüyor olmasıdır.¹¹¹ Diğer taraftan 11 Eylül saldırıları sonrası İslam’ı ve Müslümanları

¹⁰⁷ Murat Erdin, *11 Eylül Saldırıları ve İslamofobi: ABD ve Avrupa’da Görülen İslam Karşıtı Eylem ve Hareketlerin Nedenleri ve Sonuçları* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014), 85.

¹⁰⁸ Fatih Okumuş, “Avrupa’da İslamofobi ve Mabadi: Avrupa’da İslamofobi ve Avrupalı Müslümanların Tepki ve Tutumları”, *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm*, ed. Kadir Canatan - Özcan Hıdır (Ankara: Eski Yeni Yayınları, 2007), 129.

¹⁰⁹ Erhan Akdemir, “Avrupa Aynasında Türk Kimliği”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi* 7/1 (2007), 132.

¹¹⁰ Fatma Yılmaz, *Avrupa’da Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı* (Ankara: USAK Yayınları, 2008), 89.

¹¹¹ İlber Ortaylı, “Avrupa ve Biz”, *Milel ve Nihal* 6/2 (2009), 224-226.

Batı'nın istikbali için tehlike olarak gören İtalyan yazar Oriana Fallaci'nin kendisini Hristiyan bir ateist olarak tanımlaması dikkat çekicidir.¹¹² Buradaki Hristiyanlık vurgusu çok önemlidir zira ateist veya komünist de olsa onlara göre İslam'a karşı Avrupa'yı koruyucu tek sosyo-kültürel zırh, Hristiyanlıktır.¹¹³

Sonuç

Toplumsal olarak kapitalizm ve ateizmin kısılcacında sıkışmış ve boşlukta olan Batı insanının arayışlarının İslam'a yönelmesi İslam'ın Batıda yayılışının önlenemeyişi Batı araştırmacılarını endişelendirmiş ve onları endişelerini yansıtacak yeni bir kavram arayışına itmiştir. Farklı bir çözüm denemesi olarak gittikçe küreselleşen ve kökü tarihin derinliklerine uzanan teolojik bir travmanın güncellenmiş versiyonu olan İslamofobi de bu kavramlardan birisidir. İslam'a yönelik tarihsel travmasını unutamayan Batı, bilinçaltının salınımını perdeleyebilmek için sorunun İslam dini ile değil Müslümanlarla ilişkili olduğu varsayımını öne sürmektedir. Oysa İslamofobi'de kastedilen Müslümanlardan korkmak değil tam tersine bizzat İslam'ın varlığına tahammül edememek ve ona karşıt olmaktır.

İslamofobi üzerine yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde araştırmacıların konunun çoğunlukla sosyolojik ve siyasi boyutlarını ele aldıklarını görmekteyiz. Oysa Müslümanların Yahudi ve Hristiyanlarla başta olmak üzere diğer dinlerle ve onların mensuplarıyla olan ilişkilerini gözden geçirdiğimizde ilk yüzleşmelerden günümüze kadar İslamofobi'yi besleyen bazı teo-politik argümanların olduğu bir gerçektir.

Ortaya çıktığı çağda göreceli olarak etkisiz bir kabile ve bölgeden doğan İslam medeniyetinin kısa sürede Hristiyan Roma'ya kafa tutması, Hristiyanlığın egemenlik alanlarında hızla yayılması ve Hristiyanlık inancını temellerinden sarsması Hristiyanlığın İslam'ı önemli bir rakip olarak görmesine yol açmış ve bu rekabet tarih boyunca sürmüştür.

Uzun yıllar pagan kültürle, Yahudilerle, daha sonra kendi içinde ve nihayetinde İslam'la çatışmaya giren Hristiyan Batı dünyası Orta çağda yürüttüğü din savaşlarını, Oryantalizmle bilimsel dünyaya taşımış, İslamofobi kavramı ile de İslam karşıtlığını güncelleyerek sürdürmüş ve hatta gittikçe kurumsallaştırmıştır.

Her ne kadar İslamofobi bazı çalışmalarda ekonomik, endüstriyel ve sosyo-kültürel etkenlerle ilişkilendirilse de aslında teolojik bilinç altı ile ilişkili ve sayılan etkenlerin teolojik boyutun dışı yansıma şekilleri olduğu düşünülmektedir. VIII. asırda yaşayan Şamlı Yuhanna'nın İslam ve Hz. Muhammed (a.s.) hakkındaki önyargılı ve bilinçli çarpıtılmış düşüncelerinin Orta Çağ boyunca temel alındığı ve

¹¹² Oriana Fallaci, *The Force of Reason* (New York: Rizzoli, 2006).

¹¹³ Kalın, *Ben, Öteki ve Ötesi: -İslâm-Batı İlişkileri Tarihine Giriş*, 43.

XVI. yüzyılda Martin Luther'in Katolikliğe karşı yaptığı çıkışlarına rağmen Şamlı Yuhanna'nın İslam karşıtı düşüncelerini aynen tekrar ettiği görülmektedir. Bu İslam karşıtlığının XIX. yüzyılda oryantalizm çalışmaları ile bilimsel kılıfa büründürülmesi, XX. yüzyılda medeniyetler çatışması tezleri ve ardından İslamofobi kavramsallaştırmasıyla küreselleştirilmesi ve XXI. yüzyılda İslam görünümlü terör örgütleri üzerinden nefret söylemine dönüştürülmesi, teolojik karşıtlığın kesintisiz devam ettiğini ortaya koymaktadır. Bu yüzden İslamofobi'nin teolojik kökenleri üzerine kapsamlı çalışmalar yapılması gerekir. Ayrıca bu tür çalışmalarda, İslamofobi ele alınırken temel problemin Doğu-Batı çatışması olmadığı, aksine tarihsel bilinçaltılarının yansıması olan Anti-İslamizm olduğu dikkate alınmalı ve bu yönüyle toplumsal farkındalığa katkı sağlanmalıdır.

Kaynakça/References

- Ahmed, Nazir. "Islamophobia and Antisemitism". *European Judaism* 37/1 (2004), 124-127.
- Akdemir, Erhan. "Avrupa Aynasında Türk Kimliği". *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi* 7/1 (2007), 131-148.
- Alıcı, Mustafa. "Batı'nın Bitmeyen Sanal Korkusu: İslamofobi". *Diyabet İlmî Dergi* 55/2 (2019), 405-434.
- Alıcı, Mustafa. *Müslüman-Hıristiyan Diyalogu*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2010.
- Allen, Chris. *Islamophobia*. Farnham: Ashgate Publishing, 2010.
- Allen, Christopher. "Justifying Islamophobia: A Post-9/11 Consideration of the European Union and British Contexts". *American Journal of Islam and Society* 21/3 (2004), 1-25.
- Ar, Merve. *İslamofobinin Dini ve Kültürel Kökenleri*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019.
- Ar, Merve - Aydın, Mahmut. "İbrahimi Geleneklerde Tevhid ve Vahdet". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 41 (2016), 5-18.
- Armstrong, Karen. *Muhammad Prophet for Our Time*. London: Harper Collins Publishers, 2007.
- Bakırcıoğlu, Rasim. *Ansiklopedik Eğitim ve Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Anı Yayınları, 2012.
- Bangstad, Sindre - Bunzl, Matti. "Anthropologists are Talking about Islamophobia and Anti-Semitism in the New Europe". *Ethnos* 75/2 (2010), 213-228.
- Barın, Hilal. *Tedirgin Nefret: İslâmofobi ve DAEŞ*. İstanbul: Tezkire Yayıncılık, 2016.
- Bayoumi, Moustafa. "Fear and Loathing of Islam". *The Nation*. Erişim 15 Eylül 2023. <https://www.thenation.com/article/archive/fear-and-loathing-islam/>
- Bayraklı, Enes - Güngörmez, Oğuz. "İslamofobi ve Anti-Semitizm Karşılaştırmalarını Anlamlandırmak: Kapsamlı Bir Literatür Değerlendirmesi". *Muhafazakâr Düşünce Dergisi* 14/53 (2018), 119-148.
- Bayraklı, Enes - Hafez, Farid. *European Islamophobia Report 2015*. İstanbul: SETA Publications, 2016.
- Bebel, August - Atayman, Veysel. *H. Muhammed ve Arap-İslam Kültürü Dönemi*. İstanbul: Bordo Siyah, 2005.
- Bleich, Erik. "What Is Islamophobia and How Much is There? Theorizing and Measuring an Emerging Comparative Concept". *American Behavioral Scientist* 55/12 (Aralık 2011), 1581-1600. <https://doi.org/10.1177/0002764211409387>

-
- Budak, Selçuk. *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2009.
- Buehler, Arthur F. - Atalay, Mehmet. "İslamofobi: Batı'nın 'Karanlık Tarafı' nın Bir Yansıması". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 55/1 (2014), 123-140.
- Canatan, Kadir. "İslamofobi ve Anti-İslamizm: Kavramsal ve Tarihsel Yaklaşım". *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm*. ed. Kadir Canatan - Özcan Hıdır. 19-62. Ankara: Eski Yeni Yayınları, 2007.
- Cesari, Jocelyne - Esposito, John. *İslam'dan Korkmalı mı?*. çev. Ayşe Meral. İstanbul: Birey Yayınları, 1999.
- Devran, Yusuf - Tanır, Mesut. "İslamofobinin Yayılması: 'Inside the Koran' Örneği". *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2/38 (2019), 161-185.
- Er, Tuba - Ataman, Kemal. "İslamofobi ve Avrupa'da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/2 (2008), 747-770.
- Erdin, Murat. *11 Eylül Saldırıları ve İslamofobi: ABD ve Avrupa'da Görülen İslam Karşıtı Eylem ve Hareketlerin Nedenleri ve Sonuçları* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), 2014.
- Esposito, John L. *İslam Tehdidi Efsanesi*. çev. Ömer Baldık vd. İstanbul: Ufuk Kitapları, 2002.
- Esposito, John L. - Kalin, Ibrahim. *Islamophobia: The Challenge of Pluralism in the 21st Century*. New York: Oxford University Press., 2011.
- European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia. "Muslims in the European Union: Discrimination and Islamophobia". EUMC, 2006.
- Fallaci, Oriana. *The Force of Reason*. New York: Rizzoli, 2006.
- Garaudy, Roger. *İslam'ın Vadettikleri*. çev. Salih Akdemir. İstanbul: Pınar Yayınları, 1996.
- Garaudy, Roger. *Verheissung Islam*. München: SKD Bavaria, 1989.
- Geisser, Vincent. *İslamo Fobi*. İzmir: Mavi Ufuklar Yayınları, 2010.
- Genel, Mehmet Gökhan. "Avrupa'daki Türk Medya Perspektifinden Batı'nın Bir 'Ötekileştirme' Dili Olarak Kullandığı İslamofobi'ye Bakış". *Atatürk İletişim Dergisi* 6 (2014), 105-123.
- Goddard, Hugh. *A history of Christian-Muslim Relations*. Chicago: New Amsterdam Books, 2000.
- Göknel, Ergun. *Öteki'den Düşman'a İslamofobi-1*. İstanbul: Kanak Yayınları, 2015.
- Grabar, Oleg. "The Umayyad Dome of the Rock in Jerusalem". *Ars Orientalis*, 33-62.

- Gür, Ali. "FETÖ ve Aum Shinrikyo Örneğinde İlimli Dini Hareketten Terör Örgütüne Dönüşüm: Sistemik Bir Değerlendirme". *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 20/2
- Gür, Ali. "FETÖ'nün Şii Haşhaşiler ve Sünni Kadiyaniler ile Yapısal Benzerlikleri: Sistemik Değerlendirme". *Gaziantep University Journal of Social Sciences* 22/3 (2023), 702-718.
- Gür, Ali. *Vaizlikten Teröristliğe Bir İhanetin Portresi Fethullahçı Terör Örgütü (FETÖ/PDY)*. Ankara: Eski Yeni Yayınları, 2023.
- Haddad, Yvonne Yazbeck. *Muslims in the West: From Sojourners to Citizens*. Oxford: Oxford University Press, 2002.
- Hagemann, Ludwig. *Martin Luther ve İslam Anlayışı*. çev. Kuthan Kahramantürk. İzmir: Dokuz Eylül Yayınları, 2000.
- Harman, Ömer Faruk. *Hıristiyanların İslam'a Bakışı, Asrımızda Hıristiyan Müslüman Münasebetleri*. İstanbul: İSAV, 1993.
- Huntington, Samuel. *Medeniyetler Çatışması ve Yeni Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması*. çev. Mehmet Turhan - Cem Soydemir. İstanbul: Okyanus Yayınları, 2006.
- Huntington, Samuel P. *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. New York: Simon & Schuster Paperbacks, 1996.
- İnalçık, Halil. *Doğu Batı: Makaleler I*. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 5. Basım, 2006.
- Kalın, İbrahim. *Ben, Öteki ve Ötesi: -İslâm-Batı ilişkileri tarihine giriş*. İstanbul: İnsan Yayınları, 11. Basım, 2017.
- Kalın, İbrahim. *İslam ve Batı*. İstanbul: İsam Yayınları, 2017.
- Kalmar, Ivan. *İslamofobi Yeni Antisemitizm midir? Analiz*. SETA Yayınları, 2018.
- Kaplan, İbrahim. "Erken Dönem Müslüman-Hıristiyan Polemik Geleneği". *Hikmet Yurdu Düşünce-Yorum Sosyal Bilimler Dergisi*, 155-187.
- Karlı, Necmi. "İslamofobi'nin Psikolojik Olarak İncelenmesi". *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 13/1 (2013), 75-100.
- Lean, Nathan. *İslamofobi Endüstrisi*. çev. İbrahim Yılmaz. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2015.
- Lean, Nathan - Esposito, John L. *The Islamophobia Industry: How the Right Manufactures Fear of Muslims*. London : New York: Pluto Press, 2012.
- Lewis, Bernard. *Arabs in History*. Oxford: Oxford University Press, 2002.
- Lewis, Bernard. *Islam and West*. New York: Oxford University Press, 1994.

-
- Lewis, Bernard. *İnanç ve İktidar: Orta Doğu'da Din ve Siyaset*. çev. Ayşe Mine Şengel. Ankara: Akılçelen, 2. Basım, 2017.
- Lewis, Bernard. "The Roots of Muslim Rage". *The Atlantic Monthly* 266/3 (1990), 47-60.
- Mencet, Mustafa Sami. "Tarihsel Arka Planıyla Türkiye'de İslamofobi". *Muhafazakar Düşünce Dergisi* 14/53 (2018), 191-208.
- Miles, Robert. *İrkçilik*. çev. Sibel Yaman. İstanbul: Sarmal, 2000.
- Milton-Edwards, Beverley. "The Quest for a New Perspective". *Interpreting Islam*. ed. Hastings Donnan. London: SAGE Publication, 2002.
- Mishra, Pankaj. *Asya'nın Batıya İsyanı*. çev. Ahmet Fethi. İstanbul: Alfa Yayınları, 2013.
- Odabaşı, Ufuk. *Norveç'te Terör ve Breivik'in Manifestosu*. UTSAM: Polis Akademisi, 2012.
- Okumuş, Ejder. "ABD'de İslamofobi ve Anti-İslamizm: 11 Eylül Öncesi ve Sonrası". *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm*. 235-257. Ankara: Eski Yeni Yayınları, 2007.
- Okumuş, Fatih. "Avrupa'da İslamofobi ve Mabadı: Avrupa'da İslamofobi ve Avrupalı Müslümanların Tepki ve Tutumları". *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm*. ed. Kadir Canatan - Özcan Hıdır. Ankara: Eski Yeni Yayınları, 2007.
- Olgun, Hakan. "Tarihsel Bir Kurgu Ürünü Olarak İslamofoby". *Diyanet İlmî Dergi* 44/3 (2008), 31-48.
- Olgun, Hakan. "Teolojik Uyum Sorunu: Luther ve İslam". *Milel ve Nihal* 5/3 (2008), 329-333.
- Ortaylı, İlber. "Avrupa ve Biz". *Milel ve Nihal* 6/2 (2009), 373-382.
- Rane, Halim vd. *Media Framing of the Muslim World: Conflicts, Crises and Contexts*. London: Palgrave Macmillan, 2014.
- Renan, Ernest. *Nutuklar ve Konferanslar*. çev. Ziya İşhan. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1947.
- Rodinson, Maxime. *Batıyı Büyüleyen İslam*. çev. Cemil Meriç. İstanbul: Pınar Yayınları, 1983.
- Sahas, Daniel J. *John of Damascus on Islam: The 'Heresy of the Ishmaelites'*. Louvain: E.J. Brill, 1972.
- Said, Edward W. *Covering Islam: How the Media and the Experts Determine How We See the Rest of the World*. London: Random House, 2008.
- Said, Edward W. *Medyada İslam: Gazeteciler ve Uzmanlar Dünyaya Bakışımızı Nasıl Belirliyor?* çev. Aysun Babacan. İstanbul: Metis Yayınları, 2008.

-
- Sarıçam, İbrahim - Erşahin, Seyfettin. "Batı Oryantalizminin Hz. Peygambere Bakışı". *Eskiye* 5 (2007), 5-21.
- Sayyid, Salman. *A Fundamental Fear: Eurocentrism and the Emergence of Islamism*. New York: Bloomsbury Publishing, 2015.
- Shyrock, Andrew. *Islamophilia-Beyond the Politics of Enemy and Friend*. Bloomington: Indiana University Press, 2010.
- Steinberg, Shirley R. *Islamophobia: The Viewed and the Viewers. Teaching Against Islamophobia*. New York: Peter Lang Publishing, 2010.
- Stella, Francesco. "Avrupa'da İslam Hakkında Bilinenler". çev. Leyla Tonguç Basmacı. *Ortaçağ*. ed. Umberto Eco. 642-648. İstanbul: Alfa Yayınları, 2014.
- Ṭibi, Bassam. *Euro-Islam: Die Lösung eines Zivilisationskonfliktes*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 2009.
- Trust, Runnymede. *Islamophobia: A Challenge for Us All*. London: Runnymede Trust, 1997.
<http://www.runnymedetrust.org/uploads/publications/pdfs/islamophobia.pdf>
- Watt, William Montgomery. *Muhammad at Medina*. Oxford: Oxford Clarendon Press, 1956.
- Yıldız, Huriye vd. "Yeni Zelanda Terör Saldırısı Özeliinde İslam Karşıtlığı". *Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Akademik Dergisi* 2 (2019), 107-128.
- Yılmaz, Fatma. *Avrupa'da Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı*. Ankara: USAK Yayınları, 2008.
- Zaal, Mayida. "Islamophobia in Classrooms, Media, and Politics". *Journal of Adolescent & Adult Literacy* 55/6 (2012), 555-558.